

## A VITÉZI REND ELSŐ ÉVTIZEDÉNEK TÖRTÉNETE

*A vitézi intézmény létrehozásának célja*

A Vitézi Rend gondolatának megszületését a rend hivatalos kiadványai<sup>1</sup> 1919 nyarára, Szegedre teszik, ahol Horthy Miklós altengernagy, még mint az ellenforradalmi kormány hadügyminisztere, a Nemzeti Hadsereg létrehozója vette tervbe egy olyan félkatonai szervezet felállítását, amely a világháborúban részt vett, főleg földműves származású, katonaviselt egyéneket tömörítené. A szervezet tagjainak lojalitását birtokadományozással kívánta biztosítani, amelynek természetesen szociális vonzatai is voltak.

A világháborúban harcolt paraszti származású katonák földhöz juttatásának problémája már 1916-ban felmerült. Prohászka Ottokár a Magyar Gazdaszövetség 1916 tavaszi közgyűlésén egy olyan örökbérleti rendszert vázolt fel, amely 15-től 35 kh-ig terjedő, az elsőszülöttség szerint öröklődő kisbirtokokból állt volna: „amiről itt szó van, az egy szent, elementáris szükségesség. A mi hőseink, akik Limanovánál és Doberdónál harcoltak, nem mehetnek szét verklivel az országban, falábon, mint Solferino után mentek katonáink. Ezek az emberek nem középkori értelemben harcolnak a királyért, de harcolnak önmagukért, harcolnak azért, ami az övék, és ha kiderül, hogy nem volt miért harcolniok, ez végzetes következményekkel járna rájuk nézve.”<sup>2</sup>

A háború elhúzódsával növekvő problémát próbálta enyhíteni a haditelekről szóló 1820/1917.M.E. számú rendelet, de megoldást nem hozott. Mivel a forradalmak egészen más jellegű földbirtok-politikai koncepciókat fogalmaztak meg, a paraszti származású katonák földhöz juttatása csak az ellenforradalom hatalomra jutása után került napirendre, mint külön probléma.

A Vitézi Rend létrehozása Horthy számára a kormányzóválasztás után vált aktuálissá. Már mint kormányzónak az volt a célja, hogy a hozzá hű ellenforradalmi erőket a társadalomba beépítve megszilárdítsa és kiszélesítse társadalmi bázisát. Horthy a Vitézi Rend létrehozásának gondolatát az ellenforradalmi rendszer konszolidációjának szolgálatába állította. Egy olyan kvázi-nemességet kívánt felállítani, amely ellensúlyozza az 1920. I. tc. 13. §-ának azon kitételét, miszerint a kormányzó felségjogokat nem gyakorolhat.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931.; A Vitézi Rend története. Budapest, 1941.; Vitézek Albuma. Budapest, 1939.

<sup>2</sup> Idézi: A Tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931, 58-59. o.

<sup>3</sup> Magyar Törvénytár, 1920. évi törvénycikkek. Budapest, 1921.

„A Vitézi Rend célja

1.) jutalmazni, lekötöni és az ország iránti hűségben megtartani mindazokat, akik az elmúlt világháborúban és a lezajlott forradalmak alatt egyéni vitézségükkel és nemzeti érzésükkel kitűntek,

2.) az így szerzett igaz érdemek teljes méltánylásával ápolni a harci erényeket és egyúttal állandó értékű nemzetvédelmi szervezetet teremteni,

3.) megbízható alakulatot állítani az állam rendelkezésére, úgy a kívülről jövő, mint a belső destruktív erők újbóli forradalmi kísérletével szemben,

4.) a vitézi intézmény tagjai, különleges állásuk és tekintélyüknél fogva nevelőleg, példájuk által serkentőleg álljanak a nép előtt, annak természetes vezetői gyanánt.”

(Vitézi Rend Szervezeti Szabályzat).<sup>4</sup>

### *A Vitézi Rend alapjainak lerakása*

1920 tavaszán már folytak a tárgyalások báró Pap Géza, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója és Horthy Jenő nemzetgyűlési képviselő között, amelynek eredménye egy 1920. április 23-án kelt tervezet lett, amit Pap Géza 28-án felterjesztett a kormányzó elé.<sup>5</sup> A tervezet híven tükrözte Horthyék eredeti koncepcióját, miszerint a felállítandó intézmény az arany, vagy nagyezüst vitézségi érem birtoklása jogán kapott földbirtokra épült volna. A tervezet szerint az adományozott birtokok ingyenes, hitbizományi vagyonok lennének, és osztatlanul szállnának az elsőszülöttség jogán az örököse, elnevezésük pedig hitbizományi haditelek lenne. A tervezet szükségesnek tartja továbbá a haditelekre való jogosultság megállapításánál a katonai, illetve a polgári hatóságok tevékeny részvételét. A telek birtoklása kötöttségekkel járna, azaz évente négy heti tényleges szolgálat teljesítését és háború esetén hatvan éves korig sorszolgálatot javasol. Hangsúly esik a telektulajdonosok közéleti szereplésére is: támogatniuk kellene a közbiztonsági szerveket és látogatniuk a hazafias eseményeket, stb. A szervezetre vonatkozólag a vármegyei, azon belül a körzetenkénti beosztást javasolja. Végül a tervezet szükségesnek tartja, hogy az államfő által aláírt, kellő formában kiállított okmány tanúskodjék a vitéz jogosultságáról.

A tervezet irányelvei alapján az előkészületek tovább folytatódtak. Magasházy László százados, a kormányzó számvevője 1920. június 24-re a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének székházában tartandó megbeszélésre hívta Bartha Richárd kabinetfőnököt, Richárd-Rostoczil Artúr tábornagyot, Szomjas Lajos földművelésügyi államtitkárt, Mattyasovszky Miklós földművelésügyi tanácsost, Horthy Jenő nemzetgyűlési képviselőt és Böröcsök Andor igazságügyi osztálytanácsost.<sup>6</sup> A megbeszélés célja a vitézi jogon juttatható, elidegeníthetetlen földbirtokkal kapcsolatos jogi szempontok és rendelkezések megállapítása volt. A részletek tisztázása után, már a kormányzó elnökle-

<sup>4</sup> Idézi: A Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 99-100. o.

<sup>5</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 61-63. o.

<sup>6</sup> Uo. 63-64. o.; A Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 9. o.

tével ismét összeültek és Börcsök Andort bízták meg a vitézi telekről szóló miniszterelnöki rendelet megszövegezésével.

A vitézi telekről szóló alaprendelet 6650/1920.M.E. szám alatt, 1920. augusztus 10-i keltezéssel a Budapesti Közlöny augusztus 29-i számában jelent meg, s a Vitézi Rend törvényes alapjának lerakását jelentette. A rendeletet a kivételes intézkedésekről alkotott 1920. VI. tc. alapján adták ki, amely kimondta:

„Tekintettel a háború és a forradalom következtében előállott rendkívüli viszonyokra, a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről törvényekben foglalt felhatalmazásokon alapuló kivételes hatalom időtartama a békeszerződés megerősítésétől számított egy évre meghosszabbíttatik.”<sup>7</sup>

A vitézi telekről szóló rendelet egy olyan intézmény megalapozását tekintette feladatának, mely a katonai teljesítménnyel egybekötött földbirtok gondolatára épül:

„A magyar állam védelmében kitűnt feddhetetlen honfiak részére a haza el nem múlt hálája jeléül ingatlanok adományozhatók akképpen, hogy az adományozott ingatlanhoz meghatározott közszolgálatok teljesítésének kötelezettsége fűződik és az ingatlan a jelen rendeletben meghatározott különleges jogi minőséget nyer. - Az ilyen ingatlan neve: vitézi telek.” (1. §)

Vitézi telek létesítését a rendelet 1. §-a szabályozta. Eszerint vitézi telket az államfő adományozhatott azokból az ingatlanokból, melyeket magánszemélyek, köz-, vagy magántestületek e célból felajánlottak, vagy amelyek erre a célra más forrásból rendelkezésre álltak. Az államfő megerősítésével egyébként más is adományozhatott telket, de az adományozás érvényességéhez az államfői megerősítés elengedhetetlen volt.

Vitézi telket a vitézi cím birtokosa saját, kizárólagos tulajdonában lévő ingatlanból is alapíthatott a maga, vagy leszármazottai javára, természetesen mások jogainak (közszeremény, köteles rész) sérelme nélkül. Az államfő megerősítése ez esetben is szükséges volt. Ilyenkor az adománylevelet alapítólevél pótolta.

A vitézi telek különleges jogi minőségét, mely kötött voltáról tanúskodott, a telekkönyvbe is be kellett jegyezni. A kötött birtok jelleget mutatja, hogy elvileg sem részben, sem egészben elidegeníteni, megterhelni, bérbe, vagy haszonbérbe adni nem lehetett, csak különleges esetekben – mint például szükséges, vagy hasznos beruházások céljából – a Vitézi Szék engedélyével lehetett megterhelni, de a végrehajtás elkerülése végett a Vitézi Széknek jogában állt a vitézi telket zár alá venni. Kivételes esetekben a Vitézi Szék a bérbe, illetve haszonbérbe adáshoz is hozzájárulhatott. (3. §)

A vitézi telek nemzedékeken át való fennmaradását kívánta biztosítani még az a rendelkezés is, miszerint a birtok csakis oszthatatlan egészben szállt át arra az utódra, aki alkalmas volt a vitézi telekkel járó közttségek teljesítésére. A vitézi telek átvételére alkalmas utód a vitézi várományos volt, akit a megfelelő életkor betöltése után a vitézi cím is megilletett. Az öröklés általában az elsőszülöttség szerint történt. Ha ez nem állt fenn, azt az adomány- illetve alapítólevél szabályozhatta. Így például az örökhagyó a modernizált fiúsítás (praefectio) alapján nőleszármazója férjére is hagyhatta a vitézi birtokot, aki viszont köteles volt feleségének családnevét is használni. Ehhez az aktushoz az államfő

<sup>7</sup> Magyar Törvénytár, 1920. évi törvénycikkek. Budapest, 1921. 26-27. o.

megerősítésére szintén szükség volt. (4. §) Az örökhagyó tartozásai a vitézi telket nem terhelték. Arról pedig, hogy a vitézi telek jövedelméből mennyiben és milyen mértékben járt eltartás az özvegynek és az eltartásra jogosultaknak, a körülmények figyelembe vételével a Vitézi Szék határozott. (5 §)

A rendelet szabályozta a vitézi birtoknak az államra, illetve a várományosra való átszállását is. A vitézi telek és a vele járó felszerelés akkor szállt az államra, ha a tulajdonos hazaárulást követett el, vagy ha a vitézi telek átvételekor tett esküjét megszegte, továbbá abban az esetben, ha átvételre alkalmas várományos nem volt. Ez utóbbi esetén, ha alapított telekről volt szó, az alapítólevél másként is rendelkezhetett. (5. §) A várományosra a vitézi telek a tulajdonos életében akkor szállt át, ha a tulajdonos a vitézi telekkel vállalt közszolgáltatoknak nem tett eleget, ha erkölcsi szempontból méltatlanná vált a tulajdonlásra, ha a telek művelését elhanyagolta és ha megfelelő időben nem alapított családot. (6. §) A rendelet természetesen megadta a tulajdonosnak a vitézi telekről való lemondás jogát is, ez esetben az öröklésre vonatkozó szabályok léptek életbe. (9. §)

A vitézi telek jogintézménye tehát „a régi magyar adománybirtok, továbbá a hűbér és hitbizomány, valamint a fiúsítás jellemző sajátosságait modernizált alakban egyesíti, kapcsolatban a végrehajtásmentes családi otthon (homestead) jellegével”<sup>8</sup>, azaz a kötött birtok formájában életképpé tenni kívánt kisbirtok különleges jogi státuszánál fogva elmentmondott a földbirtoklás szabad, polgári kívánalmainak, hiszen az elidegenítés és a megterhelhetőség tilalmának kimondásával akadályozta a szabad tőkeáramlást. Így alapjában véve feudális eredetű földbirtoklási formát elevenített fel.

A vitézi intézmény létrehozásának azonban nem gazdasági okai és céljai voltak. A feudális hagyományokra épülő birtokforma felújításának – tagadhatatlan szociális vonatkozásain túl – politikai indítékai voltak. Eme állítást erősítette meg Horthy, mikor 1920. aug. 20-án felhívást intézett a magyar földbirtokosokhoz.<sup>9</sup>

„Azokból a földekből, amelyeket magánosok, vagy közttestületek felajánlanak, kis birtokokat (vitézi telkeket) fogok majorátusként adományozni a haza védelmében kitűnt oly honfiaknak, akik vitézi és erkölcsi tekintetben, szóval jellemileg mindenképpen megbízhatók és az utóbbi forradalmak alatt hazafias magatartásukban egy pillanatra sem tántorodtak meg.

A vitézi telekkel a megadományozottra nézve megfelelő kötelezettségek (közszolgáltatások) lesznek egybekapcsolva, amelyek a birtokkal együtt apáról-fiúra szállanak át és kihatásukban a vitézi telek birtokosait a belső rend és nyugalom és egyúttal az ország védelmének megbízható támaszaivá fogják tenni.”

Horthy a „fennálló társadalmi rendnek intézményes védelmét” szolgáló, az egész ország területére kiterjedő, főleg a vidéki, földműves lakosságra épülő szervezet kiépítését tűzte ki célul:

„...kívánatos lenne, ha minden községben legalább két-három telket ajánlanának fel földbirtokosaink erre a célra (egy-egy telek 15-20 kat. hold. lehetne), járásokon pedig még legalább egy 100-150 és megyénként legalább egy 250 kat. holdasat vitézi és haza-

<sup>8</sup> *Fehérváry Jenő*: A magyar magánjog kistükre. Budapest, é. n. 253. o.

<sup>9</sup> Idézi: A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 69-70. o.

fias propaganda irányítására hivatott vitézi előjárók részére, akiket a hadviselt tisztekből válogatnánk ki.”

A vitézi telekkel megadományozott hadviselt személyeket a 6650/1920.M.E. számú rendelet hierarchikusan felépített szervezetbe tömörítette. A rendelet 10. §-a elrendelte a vitézi telek és azok tulajdonosai felett felügyeletet gyakorló előjáró szervek felállítását. A szervezet élére a Vitézi Széket tette, amelynek a vitézi telekre épülő intézmény irányítása lett a feladata. A Vitézi Szék élén az elnök állt, azaz későbbiekben a Vitézek Főkapitánya, akit a Vitézi Szék tagjai választanak, és az államfő nevez ki, amennyiben nem az a Vitézek Főkapitánya. Mivel azonban mindkét tisztséget Horthy töltötte be, e kitételnek csak elméleti jelentősége volt. Az a tény, hogy a korszakban a vitézek főkapitányi tisztességét mindvégig Horthy töltötte be, egyértelművé teszi, hogy a vitézi intézmény létrehozása és működése mennyire a kormányzói politika céljainak a függvényében értelmezhető.

A rendelet szólt a Vitézi Szék tagjairól is. A tagok egy részét a vitézi intézménnyel szoros kapcsolatban lévő minisztériumok hivatalból kirendelt képviselői tették ki, vagyis a miniszterelnök, a honvédelmi miniszter, a belügyminiszter, a földművelésügyi miniszter és az igazságügyminiszter egy-egy képviselője. A tagok között helyet kapott a vitézi telek intézményének létrehozásában kiemelt szerepet kapott Magyar Földhitelezetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója is. A Vitézi Széket az államfő által kinevezett nyolc olyan tag tette teljessé, akiket – ellentétben a minisztériumi képviselőkkel – a vitézi telekkel járó jogok is megillettek. Ha a nyolc kinevezett tag valamelyike elhalálozás, vagy más ok folytán tisztét nem tudta betölteni, a középbírtok nagyságát elérő vitézi telek tulajdonosainak sorából a Vitézi Szék által ajánlott három személy közül a Vitézi Szék elnöke nevezett ki új tagot.

A rendelet alapján így megkezdődhetett a Vitézi Rend szervezetének kiépítése. 1920. szeptember 25-én írta alá a kormányzó gróf Teleki Pál miniszterelnök ellenjegyzésével a Vitézi Szék tagjainak kinevezését.<sup>10</sup>

„A magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére szandai Sréter István tábornokot, magyar királyi honvédelmi minisztert, báró Nagy Pál altábornagyot, semjénfalvi Siménfalvy Tihamér nyugalmazott vezérkari testületbeli ezredest, tapolylucskai és kükemezei Bánó Kálmán alezredest, bilkei Lipcsey Márton őrnagyot, sepsibacsoni Toókos Gyula szolgálatonkívüli viszonybeli vezérkari testületbeli őrnagyot, Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagyot és Magasházy László századost, első szárnysegédet, a Budapesten székelő »Vitézi Szék« tagjaivá kinevezem.”

Az államfő által kinevezett nyolc tagon kívül, akik a későbbiekben a területi tagozódású nyolc törzsszék élén a törzskapitányi tisztséget viselték, a fent említett minisztériumok képviselőit, valamint a Magyar Földhitelezetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatóját az okirat megerősítette tagságában. Még ugyanezen a napon a Vitézi Szék Horthy Miklósnak, a vitézek főkapitányának az elnöklete alatt megtartotta alakuló ülését a királyi palotában,<sup>11</sup> így a rend országos szerve megkezdhette működését.

<sup>10</sup> Idézi: A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 70-72. o.

<sup>11</sup> Uo. 71-72. o.; A Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 10. o.

A Vitézi Rend szervezetének kiépítése tovább folytatódott. A Vitézi Szék 1920. október 7-én hozott határozata alapján felállították a Vitézi Szék irodaszervezetét, a Főszéktartóságot.<sup>12</sup> A Főszéktartóság feladata az adminisztratív teendők ellátása, valamint a kormányzati intézkedések segédlete lett. Az iroda vezetője a főszéktartó volt, akit a Vitézi Szék hármás jelölése alapján a vitézek főkapitánya nevezett ki. A főszéktartó magánfelekkel, jogi személyekkel, erkölcsi testületekkel szemben csak esetenkénti felhatalmazás alapján járhatott el a Vitézi Szék nevében.

A következő lépés a Vitézi Rend Szervezeti Szabályzatának megalkotása, illetve annak a kormányzó általi ünnepélyes kiadása volt, mely 1920. november 25-én történt meg.<sup>13</sup> Maga a Szervezeti Szabályzat négy fejezetre oszlott. Az első fejezet a Vitézi Rend nevét, felépítését, az Országos Vitézi Szék, a nyolc törzsszék és a vármegyei vitézi székek összetételét tárgyalja. A második fejezet a Vitézi Rendbe való felvétel feltételeit sorolja fel. A harmadik fejezet a vitézek jogait és kötelességeit részletezi, e fejezet tartalmazza a vitézi eskü szövegét is. A negyedik fejezet a vitézi székek feladatait tartalmazza, továbbá szól a Vitézi Rend további kiépítéséről, a felvételi kérelmek elbírálásáról, a telekkel való ellátás kérdéséről és a vitézi élet megszervezéséről.

Ekkor nevezték ki Bánó Kálmánt, a Vitézi Szék kinevezett tagját ügyvezető törzskapitánnyá.<sup>14</sup> Az ügyvezető törzskapitánynak kiemelt fontosságú szerep jutott a Vitézi Rend szervezetén belül, ugyanis az Országos Vitézi Szék, valamint a törzskapitányi értekezletek által ráruházott jogkörben intézkedhetett. Így a döntéshozatalban, a határozatok végrehajtásában és a vitézi szervek működésének ellenőrzésében kapott kiemelt feladatot. Az ügyvezető képviselte a Vitézi Rendet, valamint az Országos Vitézi Széket vagyoni jogi ügyekben a hatóságokkal és magánszemélyekkel szemben, továbbá őt illette meg a törvényes képviselő jogállása is a Vitézi Rend vagyoni jogi ügyeiben.<sup>15</sup> A Vitézek Főkapitánya ideiglenes, vagy tartós akadályoztatása esetére pedig állandó helyettest neveztek ki Nagy Pál személyében.<sup>16</sup>

A Szervezeti Szabályzat tehát olyan keretet nyújtott, amely alapján megkezdődhetett a Vitézi Rend szervezeti kiépítése, s amely kisebb-nagyobb változtatásokkal a Vitézi Rend szervezetének alapjául szolgált a rend történetének közel 25 éves időszakában.

Az akkor hatályos jogszabályok szerint a Vitézi Rend törvényesítéséhez nem volt szükség külön törvényre, mivel „ha egy, – bár ideiglenes – törvényhozási meghatalmazás alapján (1920. VI. tc. – T.SZ.) kibocsátott rendeletet a törvényhozás utólag jóváhagy és ezzel véglegesít, ez a rendelet ezzel a törvénnyel teljesen egyenlő erejűvé válik, olyan erejű és hatályú, mint maga a törvény, azt többé csak törvény változtathatja meg.”<sup>17</sup> A

<sup>12</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 72-73. o.; A Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 11. o.

<sup>13</sup> Ismerteti: A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 83-85.o.

<sup>14</sup> Uo. 84-85. o.

<sup>15</sup> A Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 17-18. o.

<sup>16</sup> Uo. 13-16. o.

<sup>17</sup> Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1940. 10. o.

Vitézi Rend törvényes alapjául szolgáló 6650/1920.M.E. sz. rendeletet a földbirtokok helyesebb megoszlásáról szóló 1920. XXXVI. tc. 77. §-a<sup>18</sup> tartotta hatályban:

„A haditelekre és a haszonbérletre vonatkozó rendelkezések (1820/1917.M.E. sz. r.), úgyszintén az ingatlanokra vonatkozó magánjogi szabályok kiegészítéséről szóló rendelkezések (4420/1918.M.E. sz. r.) s végül a vitézi telekről szóló rendelkezések (6650/1920.M.E. sz. r.) hatályban maradnak.”

Mindezek ellenére nem kerülhető meg a kérdés: vajon Horthy miért nem tartotta fontosnak a vitézi intézmény nemzetgyűlés általi magasabb fokú legitimálását? Vélhetőleg tarthatott a hatalmára féltékeny, főleg legitimista nagybirtokosok ellenérzésétől, akik – nem alaptalanul – a Vitézi Rendben Horthy magánhadseregének továbbélését láthatták, másrészt az idő sürgetésének engedve a politikai erőviszonyokat úgy ítélhette meg, hogy felesleges a külön törvényi szabályozás.

### *A jelentkezéstől az első vitézavatásig*

A Vitézi Rend kiépítésének következő lépéseként a Főszéktartóság a Budapesti Közlöny 1920. évi december 18-i 288. számában december 15-i keltezésű hirdetményt tett közzé „Jelentkezés a vitézi telekre” címmel, amelyben részletesen közölte azokat a feltételeket, amelyek alapján vitézi telek elnyeréséért folyamodni lehetett.

A hirdetmény kimondja, hogy „a megadományozásra legérdemesebb honfiakat a jelentkezők közül a Vitézi Szék, mint a megadományozott vitézek felett a felügyelet gyakorlására, a köteles közszolgálat irányítására és számonkérésére, a fegyelem, a hazafias érzés, s együvé tartozás ápolására legfőbb fokon hivatott szervezet fogja legnagyobb körültekintéssel kiválogatni”, még hozzá azok közül a személyek közül, akik az alább felsorolt katonai kitüntésekben részesültek. Így legénységi állományúaknál az arany, vagy első osztályú (nagy) ezüst vitézségi érem kétszeres birtoklása; főtiszteknél legalább a legénységi, vagy tiszti arany vitézségi érem, avagy a harmadosztályú Vaskorona Rend; törzstiszteknél és tábornokoknál pedig legalább a Lipót Rend lovagkeresztjének birtoklása a követelmény, feltéve, hogy e kitüntéseket személyes vitézségükkel mint főtisztek, törzstisztek, vagy tábornokok érdemelték ki. A hirdetmény szerint a kiválasztásnál továbbá figyelembe kellett venni a forradalmak alatti magatartást, valamint azt, hogy a jelentkező egészséges és erkölcsileg alkalmas-e a vitézi telek megművelésére.

A vitézi telek adományozását kérő folyamodványokban különböző okmányokkal bizonyítani kellett a feltételeknek való megfelelést is, így:

1. a magyar állampolgárságot;
2. a feddhetetlen és büntetlen előéletet;
3. a családi és személyi állapotra vonatkozó adatokat (vallás, születési és lakhely, tartózkodási hely, nős-e vagy nőtlen, gyermekek száma, neme és kora) ;
4. a népköztársaság, s a tanácskormány alatti magatartást, az arra vonatkozó igazolással;

<sup>18</sup> Magyar Törvénytár, 1920. évi törvénycikkek. Budapest, 1921. 264. o.

5. a nyelvismeretet, elméleti képzettséget (iskolák) ;

6. a pályázó feleségének feddhetetlen és büntetlen előéletét;

7. részletes vagyoni állapotát; állását, illetve foglalkozását; van-e háza, házhelye, vagy egyéb ingatlana, haszonbérlete, s mekkora az; hozzátartozójától fog-e örökölni ilyen, s milyen nagyságban;

8. katonai okmányainak hiteles másolatát annak megjelölésével, hogy a világháborúban mely csapatostánál, mely alkalmazásban, mennyi időt töltött el arcvonalbeli szolgálatban, vagy egyéb alkalmazásban, továbbá, hogy a Nemzeti Hadseregben teljesített-e tényleges szolgálatot, mely csapatnál, hol és mikor, a Nemzeti Hadseregbe behívó parancsnak azonnal eleget tett-e, ha nem szolgált a Nemzeti Hadseregben, miért nem;

9. a kiténtetéseire vonatkozó igazolványok birtoklását, azok másolatával;

10. hőstettének rövid vázolását, volt közvetlen előjáróinak s egyéb bajtársi tanúknak a megnevezésével;

11. a jelentkező testi és szellemi alkalmasságát, ha hadirokkant, rokkantságának mi-  
benlétét és fokát;

12. a jelentkező feleségének testi és szellemi épségét; mind a jelentkező, mind felesége szüleinek korát, egészségi állapotát, elhalálozásuk esetén pedig annak megjelölését, hogy milyen korban és milyen betegségben hunytak el.

A hirdetmény a felsorolt körülmények igazolásába bevonta a községi előljáróságokat, a járási főszolgabírókat (1-7. pont), valamint az illetékes lelkeszi hivatalokat, illetőleg egyházközségi előljáróságokat is. Az egészségügyi alkalmasságot tanúsító bizonylatokat lehetőleg katonai orvossal kellett elkészíttetni. A hirdetmény ezen felül rendelkezett a folyamodványok beadásának módjáról is, vagyis a kérelmet a tartózkodási hely szerint illetékes előljárósághoz kellett eljuttatni, aki azt, véleményezéssel együtt, a járási főszolgabíróhoz küldte, ahonnet „a körülmények lelkiismeretes megvizsgálása után” a törvényhatóság első tisztviselőjéhez került, aki „véleményes jelentésével soron kívül a Vitézi Székhez terjeszti fel”.

Mint látható, a vitézek kérvényeinek továbbításában, véleményezésében a közigazgatási szervek hathatósan közreműködtek, amit a törvényhatóságok első tisztviselőinek szóló, a Belügyi Közlöny január 9-i, 2. számában megjelent 9200/1920.B.M. számú rendelet szabályozott a vitézi telekre való jelentkezésről szóló hirdetmény értelmében. A rendelet utasítja az alispánokat illetve polgármestereket a hirdetmény közhírré tételéről. A sorokból kitűnik, hogy a belügyi kormányzat milyen nagy figyelmet szentelt, milyen rendkívüli fontosságot tulajdonított a vitézi intézmény mielőbbi kiépítésének:

„A nemes és hazafias cél érdekében utasítom alispán/polgármester urat, kövessen el minden lehető avégből, hogy a vitézi telek elnyerésére irányuló folyamodványok mindenkoron soronkívül intéztessenek el és a legrövidebb idő alatt terjesztessenek fel.

Már most kijelentem, hogy az esetleges tapasztalható mulasztásokkal vagy visszaélésekkel szemben rendelkezésemre álló legszigorúbb megtorló eszközöket fogom igénybe venni.”

A vitézi mérték megütéséhez szükséges egyes feltételek igazolásához (különösen a 8-9. pont), nem volt elegendő a polgári közigazgatás. Ezért a 9200/1920.B.M. számú ren-



delet<sup>19</sup> úgy utasította a járási főszolgabírákat, illetve a polgármestereket, hogy mielőtt a folyamodványokat elküldenék az alispánnak, kérjék ki a helyileg illetékes nyilvántartó tisztek írásos véleményét, s azt is mellékeljék; az alispánnak illetve a budapesti polgármesternek szintén kötelességévé tették, hogy az illetékes vármegye, illetve a budapesti parancsnokság írásbeli véleményét az iratokhoz ugyancsak csatolja.

Mivel azonban a potenciális jelentkezők között nagy számban voltak találhatóak tényleges katonai szolgálatot folytatók is, a honvédelmi miniszter 1921. január 29-én 5699/10-1921. szám alatt rendeletet bocsátott ki a hivatásos katonai egyének kérvényének véleményezése és felterjesztése tárgyában.<sup>20</sup> A rendelet értelmében a hivatásos katonáknak az 1-6., illetve 8. és 9. pontokban felsorolt körülményeket közvetlen előljáró parancsnokságuk útján kellett igazolniuk, a folyamodványukat pedig szolgálati úton kellett felterjeszteniük a Honvédelmi Minisztériumhoz, mely képviselője útján azokat a Vitézi Székhez juttatta. E rendeletet egyébként 1921 augusztusában, vagyis a vitézi szervezet vármegyei kiépülése után akképpen módosította a honvédelmi miniszter 121 069/10-1921. számú körrendelete,<sup>21</sup> hogy a hivatásosok kérvényei „a véleményezésre hivatott legmagasabb parancsnokságtól a tartózkodási hely szerint illetékes vármegyei szék-kapitányokhoz továbbítandók, kik betekintés és törzskönyvezés után oda vissza származtatják, ahonnan azután a Honvédelmi Minisztériumhoz terjesztendők elő”.

Miután az 1920. december 15-i hirdetmény azt is kimondta, hogy „hősi halált halt atyának árvái szerzett jogon szintén folyamosodhatnak vitézi telek elnyeréséért, ha atyjuk a vitézi mértéket ... elérte”, a belügyminiszter 1921. január 9-én valamennyi árvaszék részére kibocsátotta 85 898/1920.B.M. számú rendeletét,<sup>22</sup> amelyben utasította az árvaszékeket, hogy a területükön élő igényjogosultak számát mérjék fel, s azok törvényes képviselőjét mihamarabb értesítsék.

A kérvények benyújtásának időszaka után következett a kérvények elbírálásának időszaka. 1921. február 8-án az Országos Vitézi Szék elfogadta Nagy Pálnak, a vitézek főkapitánya helyettesének indítványát, amely lefektette az elbírálás alapelveit, valamint a beérkezett folyamodványok kezelésének módját, hangsúlyozva az alaposágot és az egyenlő, elfogulatlan elbírálást. Március 18-án pedig elfogadták, ugyancsak Nagy Pál javaslatára, a kérvények elbírálásánál követendő eljárás szabályozását. A kérvényeket Vitézi Szék teljes ülésén, miután a törzskapitányi értekezlet álláspontját ismertették, a Vitézi Szék képviselői tagjai is véleményezték. Ezek után újabb törzskapitányi értekezlet következett, ahol az adományozás sorrendjét és az adományozandó telek nagyságát foglalták javaslatba. Legénységi állományú vitézeknek kb. 15 kh, tiszti állományú vitézeknek pedig kb. 50 kh nagyságú földet kívántak juttatni. Elvileg a legénységi és a tiszti telek arányát is megállapították 25:1 arányban. A kérvények ügyeit áprilistól kezdődően a Főszéktartóság kérvényosztálya intézte. A Főszéktartóság által elkészített sorolási jegy-

<sup>19</sup> *Belügyi Közlöny*, 1921. január 9. 66-67. o.

<sup>20</sup> *Rendeleti Közlöny*, 1921. január 29. 33-34. o.

<sup>21</sup> Uo, 1921. augusztus 13. 224. o.

<sup>22</sup> *Belügyi Közlöny*, 1921. január 9. 72. o.

zék alapján a sorrendről a Vitézi Szék összlése határozott, amit végül a kormányzó hagyott jóvá. Ekkor minden akadály elhárult az adományozás elől.<sup>23</sup>

A tanácskozások eredményeként 1921. augusztus 21-én megtarthatták az első ünnepélyes vitézavatást. Az augusztusi ünnepélyes avatást azonban megelőzte a vitézek legfőbb előljáróinak, vagyis a törzskapitányoknak az eskütétele,<sup>24</sup> amely május 22-én, zárt ünnepesség keretében történt meg a királyi palota Szent Jobbról elnevezett kápolnájában. Az ünnepélyes külsőségek között letett eskü után a kormányzó vitézzé is ütötte a törzskapitányokat. Még ugyanezen a napon egy főpróbának tekinthető avatás keretében a már felavatott törzskapitányok előtt letették esküjüket az elsőként besorolt és telekkel megadományozott vitézek. Az ország különböző részéről összesen 24 legénységi vitéz tett esküt, akik átlagban 14 kh (összesen 338 kh) földet kaptak.

A Vitézi Rend 1921. augusztus 21-én, az első ünnepélyes és nyilvános vitézavatás<sup>25</sup> alkalmával lépett a nyilvánosság elé. A királyi várkertben megtartott, rendkívül nagyszabású, neobarokk jellegzetességeket felvonultató eseményen jelen voltak a kor politikai és közéletének jelentős személyiségei, így Bethlen István miniszterelnök, Csernoch János bíboros hercegprímás, esztergomi érsek, a nemzetgyűlés, a törvényhatóságok, az egyházak képviselői. E napon 143 legénységi és 61 tiszti vitéz tette le esküjét és nyert felavatást, köztük József főherceg.

#### *A Vitézi Rend szervezeti kiépítése*

A Vitézi Rend országos hatáskörű szerveinek, az Országos Vitézi Széknek és a Főszéktartóságnak a létrehozása után megkezdődhetett a szervezetnek az egész ország területére kiterjedő kiépítése.

Az Országos Vitézi Szék 1921. június 25-i teljes ülésén,<sup>26</sup> melyet még az ünnepélyes vitézavatás előtt tartottak, fontos határozatok születtek a szervezet kiépítése érdekében. Az ország akkori területén nyolc vitézi törzsszék alakítottak ki, a május 22-én felavatott törzskapitányok vezetése alatt. Egy-egy törzsszék több vármegyei vitézi széket átfogó területi szervként működött, az 1921. június 25-i ülés határozata alapján a következő beosztás szerint:<sup>27</sup>

1. számú törzsszék: Moson, Sopron, Vas és Győr vármegye
2. számú törzsszék: Komárom, Esztergom, Fejér és Veszprém vármegye
3. számú törzsszék: Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Hont és Nógrád vármegye, Budapest
4. számú törzsszék: Gömör, Borsod, Abaúj-Torna és Zemplén vármegye
5. számú törzsszék: Heves, Hajdú és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
6. számú törzsszék: Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung és Bihar vármegye

<sup>23</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 79. o.

<sup>24</sup> Uo. 80-84. o.

<sup>25</sup> Uo. 86-90. o.

<sup>26</sup> Uo. 84-85. o.

<sup>27</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1922. 8. o.

7. számú törzsszék: Arad, Békés, Torontál, Csongrád, Csanád és Bács-Bodrog vármegye

8. számú törzsszék: Tolna, Somogy, Baranya és Zala vármegye.

A vitézi törzskapitány a ráruházott hatáskör keretén belül a törzsszék egységes irányítását, felügyeletét látta el. A törzsszék ügyvitelének megkönnyítésére pedig a törzskapitányok mellé egy-egy segéd tisztet rendeltek ki, akit a törzsszéktartói feladatok ellátásával bíztak meg.<sup>28</sup>

Az ülés következő feladata a vármegyei vitézi székek megszervezése volt. A székkapitányi tisztségek betöltéséről szóló törzskapitányi javaslatot a Vitézi Szék megtárgyalta, majd elfogadta a székkapitányok feladatait szabályozó részletes utasítást.<sup>29</sup>

A vármegyei vitézi székek többsége viszonylag gyorsan, már az augusztus 12-i ülésre megalakult, amit hathatósan segített, hogy a Honvédelmi Minisztérium 35 tisztet bocsátott a Vitézi Szék rendelkezésére.<sup>30</sup> Ez jól illeszkedett a kormányzat azon elképzelésébe, amely szerint – a békeszerződés megkötéseit kijátszandó – új alapokra helyezi a honvédelmet. A Vitézi Rend ugyanis, mely eredetileg is egy félkatonai, megbízható hadviseltek-ből álló, könnyen mozgósítható szervezetnek indult, jól felhasználhatónak tűnt a rejtett fegyverkezés koncepciójának megvalósításához.<sup>31</sup>

Miután az 1922. január 8-i országos vármegyei székkapitányi értekezleten<sup>32</sup> megvitaták a vitézi székek közéleti, gazdasági és erkölcsi tevékenységét meghatározó alapelveket, az 1922. augusztus 14-i értekezleten<sup>33</sup> az ügyvezető törzskapitány, amely tisztséget ekkor már, 1921 októberétől Igmándy-Hegyessy Géza törzskapitány töltött be, felvázolta a rend továbbfejlesztésének lehetőségeit. A vármegyei vitézi székekkel, mint a Vitézi Rend végrehajtó szerveivel szemben támasztott követelményekről szólva egy erősen centralizált és hierarchizált szervezeti modell kialakítását tűzte ki célul. A katonai szervezési tapasztalatokat felhasználva olyan, könnyen irányítható és gyorsan mozgósítható szervezetet kívánt megvalósítani, amelyben a központi vezetés akarata egyértelműen érvényesülhet:

„Döntő tényező a helyes és egységes vezetés és irányítás, mely azonban csak akkor célravezető, ha a végrehajtó szervek az irányításhoz alkalmazkodnak, a számukra kijelölt hatáskörön belül csak olyan irányú törekvéseket táplálnak és tevékenységet fejtenek ki, melyek az egységes vezetés céljaival összhangba hozhatók. A Vitézi Rend központi vezetőségének ez ma egyik legfontosabb törekvése.”

A vármegyei vitézi szék élén álló székkapitány, akinek hatásköre az adott megyére és a megye területén található törvényhatósági joggal felruházott város(ok)ra terjedt ki, az e területen állományba vett, illetve az e területen élő, de más állományba tartozó vitézek feletti felügyeletet gyakorolta. A székkapitány mellé mintegy tanácsadó szervként állított-

<sup>28</sup> Uo.

<sup>29</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 84-85. o.

<sup>30</sup> Uo.

<sup>31</sup> Uo. 96. o.

<sup>32</sup> Uo. 92-93. o.

<sup>33</sup> Uo. 96. o.

ták fel a vármegyei vitézi széket, amelyet az adott vármegye közigazgatási és gazdasági – tehát nem feltétlenül vitéz – vezetői, így a főispán, az alispán, esetlegesen a polgármester, a vármegyei gazdasági egyesület elnöke, a magyar királyi gazdasági felügyelő, a helyszínen székelő mezőgazdasági kamara egy küldöttje, a vármegyei csendőrparancsnok, valamint a vármegye területén élő tiszti telkes vitézek alkottak.<sup>34</sup> A közigazgatási szervek és a Vitézi Rend szoros együttműködése, a vitézeknek a kormányzat általi támogatottsága és egyben ellenőrzése vármegyei szinten is jól megfigyelhető.

A vármegyei vitézi székek felállítását követően következett a járási (Budapesten körzeti) hadnagyok kinevezése. A vármegyei székkapitányok 1921. november 1-ig tették meg javaslatukat, s az Országos Vitézi Szék – alapos válogatás után – 1922. február 22-én bízta meg a járási hadnagyokat teendőik ellátásával. A járási élén álló vitézi hadnagyok a vármegyei vitézi szék végrehajtó közegei voltak, és járásuk vitézeinek ügyeit intézték. Hasonlóan a felsőbb szervekhez, a járási vitézi hadnagyok is igénybe vehették a közigazgatási szervek, jelen esetben a járási főszolgabíró, de esetenként más szakközegek közreműködését is.<sup>35</sup> A hierarchia legalján a vitézi őrmester állt, akit a vármegyei székkapitány nevezett ki, s akit egy kisebb körzetben, esetleg körjegyzőség területén élő vitézi családok összefogásával bízott meg.<sup>36</sup> A Vitézi Rend szervezetének területi tagozódása tehát – a felső vezetés elképzeléseinek megfelelően – egy erősen hierarchizált és centralizált, a hatóságokkal szoros kapcsolatot tartó intézmény képét mutatta.

A Vitézi Rend területi szerveinek létrehozásával párhuzamosan folyt a központi adminisztráció kiépítése. Mivel az évenkénti vitézavatásoknak köszönhetően) jelentősen megnőtt a vitézek száma, valamint, ha nem is a kívánt mértékben, de gyarapodott a vitézi telkek száma is, a Vitézi Rend Főszéktartósága, amely az Országos Vitézi Szék határozatainak végrehajtására volt hivatott, már csak úgy tudta megoldani feladatát, hogy az ügyköröknek megfelelő ügyosztályokra oszlott.<sup>37</sup>

A Főszéktartóság felállításától kezdve egyetlen osztály intézte a Vitézi Rend szerveinek összes adminisztratív ügyeit, egészen 1921 áprilisáig, amikor is megalakították a beérkezett kérvények feldolgozására a tiszti, illetve legénységi kérvényosztályt. Ezen osztályok intézték később a tiszti (III. oszt.) és a legénységi (IV. oszt.) vitézek személyi ügyeit. Mikor nyilvánvalóvá vált, hogy felajánlásokkal egyedül nem lehet megoldani a vitézek telekkel való ellátását, s a Vitézi Rendnek be kell kapcsolódnia a földreformba, alakították meg 1921 őszén a telekosztályt (II. oszt.). A problémáról egyébként később majd bővebben esik szó.

Ezidőtájt, az Országos Vitézi Szék 1921. szeptember 29-i ülésén v. Siménfalvy Tivadar törzskapitány tervezetet nyújtott be, melyben a Főszéktartóság kiegészítését és egy ügyrendi szabályzat megalkotását javasolta. Ennek nyomán az Országos Vitézi Szék az átszervezéssel 1921 októberében Igmándy-Hegyessy Géza törzskapitányt bízta meg, aki – mint már említettük – az ügyvezető törzskapitányi tisztséget is átvette, amelyet 1944

<sup>34</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1925. 19. o.

<sup>35</sup> Uo. 18. o.

<sup>36</sup> Uo.

<sup>37</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 121-134. o.

nyaráig töltött be. A Vitézi Rend Főszéktartósága Ügyviteli Szabályzatát és a Rendeletek Táráát 1923-ban tették közzé.

1924-ben szükségessé vált a vitézi törzsszékek és a vármegyei vitézi székek átszervezése, ugyanis a közszolgálatban álló tisztviselők létszámcsökkenéséről szóló 1923. XXXV. tc. 11. §-a<sup>38</sup> – reagálva a trianoni határok meghúzásával kialakult helyzetre – ki- mondta, hogy „egyes vármegyék közigazgatása – a törvényhatóságok általános rendezéséig – ideiglenesen egyesítettik.” Mivel a törvény 12. §-ának<sup>39</sup> első bekezdése értelmében „a közigazgatásilag egyesített vármegyéket közigazgatási szerveik szempontjából úgy kell tekinteni, mintha az egyesített vármegyék együtt alkotnának egy-egy vármegyét”, az Országos Vitézi Széknek alkalmazkodnia kellett a közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyékkel 27 közigazgatási egységet magában foglaló új vármegyei rendszerhez.<sup>40</sup>

- „1. számú vitézi törzsszék: Vas, Sopron és Zala vármegyék
2. Fejér, Veszprém, Győr-Moson és Pozsony
3. Északi Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok és Hont-Nógrád k.e.e. vármegyék
4. Borsod-Gömör k.e.e., Abaúj-Torna, Zemplén és Heves vármegyék
5. Budapest székesfőváros
6. Szabolcs, Bihar, Hajdú és Szatmár-Bereg k.e.e. vármegyék
7. Csongrád, Csanád-Torontál k.e.e., Déli Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Bács-Bodrog és Békés-Arad k.e.e. vármegyék
8. Somogy, Baranya és Tolna vármegyék.”

Az 1923-as ügyviteli szabályzat nyomán a hivatal több ügyosztállyal gyarapodott az 1924. évben.<sup>41</sup> Az I. osztály függetlenedett a főszéktartó személyétől, ügykörévé a Vitézi Rend szerveinek közigazgatási és általános elvi és szervezeti ügyei váltak. Ekkor alakult meg a gazdasági ügyeket intéző, „a Vitézi Rend vagyonát képező anyagok kezelésére és nyilvántartására” hivatott VI. osztály is. 1924 őszén kezdte meg működését a főszéktartóság nemzetvédelmi osztálya (V. oszt.), melynek feladata „nemzetvédelem és a propagandába vágó tevékenység, sajtóügyek (így a Vitézek és Gazdák Lapja irányítása, valamint a Vitézi Közlöny szerkesztése – T.Sz.), a kulturális és hazafias egyesületekkel való együttműködés, a honvédelmi szellem ápolása és egyáltalában az intézmény keretén belül a nemzetvédelem és a nemzetnevelés irányítása, figyelemmel kísérése és nyilvántartása.” A Vitézi Rend ugyanis ebben az évben kapcsolódott be a levanteoktatásba, s nemzetvédelmi feladatként több száz vitéz végezte el a levanteoktató tanfolyamot, majd vett részt a levanték kiképzésében, amely tevékenység jól illett a rejtett honvédelem programjába. Ugyancsak a nemzetvédelmi osztály keretében működött 1930-tól kezdve a Háborús Emlékérem-iroda. Az 1929-ben alapított Háborús Emlékérem kiadásával Hor-

<sup>38</sup> Magyar Törvénytar, 1923. évi törvénycikkek. 225. o.

<sup>39</sup> Uo.

<sup>40</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1925. 19-20. o.

<sup>41</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 121-134. o.

thy a Vitézi Rend rendelkezésére álló, telekvásárlásra fordítható pénzforrást kívánt teremteni.

1925-ben alakult meg a pénzügyi osztály (VIII.), melynek ügyköre a Vitézi Rend összes vagyonának pénzügyi kezelése és nyilvántartása volt. A Földművelésügyi Minisztériummal való összeköttetés fenntartása céljából, valamint a teljes vitézek gazdálkodásának támogatására 1923-ban állították fel a mezőgazdasági (IX.) osztályt. Ezen osztály hatáskörébe tartozott egyébként az 1926-ban indított Örkényi Gazdaképző Iskola is. A Vitézi Rend tagjainak létszáma 1928-ra elérte a 10 000-et, ezért szükségessé vált egy új (VII.) osztály létrehozása, mely a személyi és telekügyeket tartotta nyilván. A Főszéktartóság így 9 ügyosztályt foglalt magában, amely egy, a jogi ügyek intézésével megbízott külön ügyosztály felállításával 10-ra növekedett. (A különböző ügyosztályok számozása az 1933-as állapotot tükrözi.)

A Vitézi Rend szervezete természetesen nem működhetett költségvetés nélkül. Megalakulásakor a Vitézi Rend vagyonának alapját csak néhány alapítvány és pénzadomány képezte.<sup>42</sup> Az állami költségvetés azonban a honvédelmi tárca keretében 1921-től kezdődően évi 70 000 pengőt biztosított adminisztrációs célokra a Vitézi Rend részére. Ez az összeg egyébként 1937 és 1939 között 400 000 pengőre, 1939 és 1942 között pedig 500 000 pengőre és ugyanannyi póthitelre emelkedett.<sup>43</sup> Ezen kívül a telekadományozások megindulása után tudott a Vitézi Rend különböző jövedelemforrásokra és vagyonra szert tenni. A vagyonváltság-földek után fennmaradó járadékok összegei, az átmenetileg nem adományozott vitézi telkek tartozékai és bérjöveldelmei, a háborús emlékéremből befolyó és abból vásárolt földek, házak jöveldelmei, az Örkényi Gazdaképző Iskola és a hozzá tartozó ingatlanok, valamint a rendházak jöveldelmei jelentették a rend vagyonát.<sup>44</sup>

A Vitézi Rend területi és adminisztrációs kiépülése a 20-as évek végére lehetővé tette a szervezet országos hatáskörű működését.

\*

A Vitézi Rend szervezeti kiépülése mellett az évente megtartott vitézavatások eredményeként a jogszerző vitézek nagyobb részének a Vitézi Rendbe való felvétele a 20-as évek végére megtörtént. A húszas évek ünnepélyes avatásai után az 1930-ban megtartott szűk körű pótatavást követően zárult le a Vitézi Rend történetének első szakasza. 1930-ig összesen 11 320 (2954 tiszti és 8366 legénységi) folyamodót, 1090 (232 tiszti és 858 legénységi) várományost, valamint 388 (156 tiszti és 232 legénységi) hősi halottat avattak, illetve nyilvánítottak vitézzé. Mindent összevetve ez 12.798 vitéz felavatását jelenti. Leszámítva az elhaltakat és a törölteket 1930-ban 10 972 (2897 tiszti és 8075 legénységi) jogszerző és 1090 (232 tiszti és 858 legénységi) várományos, azaz összesen 12 062 vitéz volt található a Vitézi Rend soraiban.<sup>45</sup>

<sup>42</sup> Vitézek Albuma. Budapest, 1939. 26. o.

<sup>43</sup> Törzskapitányi beszámoló. In.: *Vitézek Lapja*, 1943. febr. 27.

<sup>44</sup> Vitézek Albuma. Budapest, 1939. 26. o.

<sup>45</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 128-129. o.

A húszas évek végére a vitézeknek csak mintegy harminc százaléka kapott telket, s így nyilvánvalóvá vált, hogy nem megvalósítható az eredeti koncepció, miszerint a vitézi cím automatikusan vitézi telekkel történő ellátást von maga után. Horthynak az 1929-es vitézavatáson mondott beszédéből<sup>46</sup> is kitűnik, hogy a Vitézi Rend történetének első szakaszában nem tudott megfelelni még alapvető céljainak sem:

„A Vitézi Rend most lezárja a vitézek avatását, mert a szűkre szabott keretek között előbb arra kell gondolnunk, hogy az eddig felavatott vitézek földhöz jussanak és hogy azok számára, akik földjüket már megkapták, meg lehessen teremteni a mai nehéz helyzetben a gazdasági megerősödés feltételeit.”

### *A vitézi telkek helyzete a húszas években*

Mint arról már szó esett, Horthy és az Országos Vitézi Szék eredetileg felajánlásokból származó ingyenes vitézi telkek kialakításával kívánta megoldani a vitézek földdel való ellátásának problémáját.

A Vitézi Rend megalapítására serkentőleg hatott a román megszállás alól felszabadult Karcag városának 1920. április 13-án kelt díszokirata, melyben hálája jeléül „Főméltóságú nagybányai Horthy Miklós kormányzó úrnak a magyar nemzet régi óhajának teljesítése – a Magyar Nemzeti Hadsereg megteremtése, Magyarországnak bölcs és igazságos kormányzásával szerzett, soha el nem hervadó érdemeinek megörökítésével – másrészt pedig a nemzeti eszme és hősi vitézség kiváló képviselőjének mindenkori megjutalmazására Nagy-Kun-Karcag város határában felajánlott és Őfőméltósága által kedvesen fogadott száz kat. hold földterület...”, azaz a Vitézi Rend tényleges megalakulása előtt Horthy már rendelkezett bizonyos ingatlannal, melyet később felhasználhatott vitézi telkek adományozásának céljára.<sup>47</sup>

A felajánlási akció kezdetben gyors sikereket hozott. A kormányzó 1920. augusztus 20-i – már említett – felhívására mintegy százharminc nagybirtokos tett felajánlásokat,<sup>48</sup> így 1921. június 25-én, vagyis még az első ünnepélyes vitézavatás előtt már 6520 kh-nyi, felajánlásokból származó földterület állt a Vitézi Rend rendelkezésére.<sup>49</sup> A felajánlásokat motiválta, hogy a pénzügyminisztérium beszámította a felajánlásokat a vagyonszállás, azaz a földterületben lerótt adóhátralék összegébe, ám ez a kedvezmény csak a földreformtörvényt tartalmazó 1920. XXXVI. tc. hatálybalépéséig, azaz 1920. szeptember 7-ig felajánlott ingatlanokra vonatkozott.<sup>50</sup> A törvény életbelépése után megcsappant a felajánlási kedv, ugyanis a földbirtokosok a vagyonszállásukként kirótt földek mellett csak kis számban voltak hajlandók területet felajánlani vitézi telkek alapítása céljából. A statisztikai évkönyvek adatai<sup>51</sup> jól szemléltetik a felajánlásokra alapozott koncepció kudarcát:

<sup>46</sup> Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 112. o.

<sup>47</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 60-61. o.

<sup>48</sup> Uo. 71. o.

<sup>49</sup> Uo. 84. o.

<sup>50</sup> Uo. 71. o.

<sup>51</sup> A M. Kir. Kormány ... évi működéséről szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1925-1931.

1920 és 1922 között 211 felajánló 8948 kh-at ajánlott fel, 1923 és 1925 között 83 felajánló 2005 kh-at juttatott a Vitézi Rend rendelkezésére, 1926 és 1928 között pedig mindössze 31 felajánló 843 kh 331 négyszögölnyi felajánlott területével lehetett számolni. A felajánlásokból 1930-ra 774 vitézi telket hoztak létre, melyek 12 433 kh 13 négyszögöl területet tettek ki. A felajánlások mennyisége a későbbiekben is csökkenő tendenciát mutatott, ugyanis 1936-ban<sup>52</sup> a felajánlásokból származó 1045 vitézi telek összterülete alig haladta meg az 1921-es terület (6520 kh) kétszeresét (13 551 kh), s az 1943-beli<sup>53</sup> 15 581 kh (976 vitézi telek) sem mutatott e tekintetben lényeges változást, sőt a telkek számának alakulása csökkenő tendenciára utal.

A földbirtok-felajánlások megritkulása után, 1928-ban a Vitézi Rend tevékenységét pártoló egyes törvényhatóságok, összesen 5 megye, vitézi telkek vásárlására különböző összegeket ajánlottak fel:

1. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönsége 1927-től kezdve 8 éven át 6000 pengőt,
2. Zemplén vármegye közönsége 5 éven át 2-2, összesen 10 vitézi telekre évi 8000 pengőt,
3. Borsod-Gömör-Kishont k.e.e. vármegye közönsége 20 éven át összesen 2 tiszti- és 30 legénységi vitézi telek céljaira évi 12 000 pengőt,
4. Komárom- Esztergom k.e.e. vármegye közönsége további rendelkezésig 500 pengőt és
5. Abauj-Torna k.e.e. vármegye közönsége a vármegye területén már felajánlott 5 darab, 5 kh-t meg nem haladó vitézi teleknek 10-15 kh-ra való kiegészítésére, valamint további 15 darab, 10-15 kh-as vitézi telek vásárlására évi 6000 pengőt szavazott meg – a megvalósításig.<sup>54</sup>

E felajánlások sorába vonható a már 1929-ben felvetett,<sup>55</sup> de csak 1934-ben realizálódott budapesti Vitézi Kertváros ügye. 1934 februárjában ugyanis Sipőcz Jenő, Budapest polgármestere a főváros törvényhatóságának döntése értelmében száz telket ajánlott fel a budapesti vitézek részére.<sup>56</sup>

A vitézi telkek kialakításának másik, ugyancsak a 6650/1920. M.E. számú és az ennek értelmében kiadott 46 000/1920. I.M. számú rendelet<sup>57</sup> által engedélyezett és javasolt módja – a saját birtok vitézi telekké való alakítása – már jellegénél fogva sem volt alkalmas a vitézek telekkel való ellátásának megoldására, hiszen a vitézek túlnyomó részének erre nem volt lehetősége. A saját alapítású vitézi telek ugyanis, bár élvezte a kötött birtokforma különleges jogi minőségéből adódó előnyöket és az Országos Vitézi Szék támogatását, nélkülözte a földdel való jutalmazás alapvető motiváló erejét. Az alapítások

<sup>52</sup> Országgyűlési Napló, 1935/VI.k., 416-419. o.

<sup>53</sup> *Vitézek Lapja*, 1943. febr. 27.

<sup>54</sup> Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban:OL) P-1709. Országos Vitézi Szék (a továbbiakban: OVSZ) 1020. sz/II-1928.

<sup>55</sup> Uo.

<sup>56</sup> Uo.

<sup>57</sup> Uo.



számának alakulása<sup>58</sup> a felajánlásokéhoz hasonló tendenciát mutat. 1920 és 1922 között 31 vitéz alapított összesen 9341 kh nagyságú területen vitézi telket, 1923 és 1925 között 35 vitéz már csak 3516 kh összterületű földet használt föl vitézi telek alapítására, 1926 és 1928 között pedig mindössze 696 kh 1037 négyszögöl jutott 16 alapítóra. 1930-ban 74 vitéz alapított saját birtokából vitézi telket 7000 kh 477 négyszögöl földterületen. Mivel a rendeleti szabályozás enyhébb feltételeket szabott saját alapítás esetére, amely az öröklés és az átszállás tekintetében enged meg az adományozott birtokra vonatkozó kötöttségektől eltérő szabályozást,<sup>59</sup> a saját alapítású vitézi telkek számának és területi nagyságának ingadozását vonta maga után. Így történhetett meg az, hogy 1936-ra a saját alapítású vitézi telkek területe csak 7909 kh-at tett ki, amely 87 vitézi telket foglalt magában.<sup>60</sup> A saját alapítású telkek problémája így csak perifériális fontosságú tényezőként jelentkezhetett.

Horthy tehát eredetileg a felajánlások és a saját alakítások segítségével kívánta megoldani a vitézi telkek kérdését, de már 1921 márciusában szükségessé vált, hogy a vitézi telkek adományozását szorosabb összhangba hozzák a földreformtörvénnyel. Miután kiderült, hogy a pénzügyi kormányzat támogatása híján az önkéntes és ingyenes felajánlásokra nem lehet a vitézek telekkel való ellátását alapozni, az Országos Vitézi Szék 1921 márciusától tárgyalásokat kezdeményezett,<sup>61</sup> hogy a földbirtokrendezésbe bekapcsolódva oldják meg a vitézi telek problémáját. Nehézséget jelentett azonban, hogy az 1920. XXXVI. tc. ugyan hatályában fenntartotta a vitézi telekről szóló 6650/1920. M.E. sz. rendeletet, de a Vitézi Rend földdel való ellátásáról nem intézkedett. Ilyen módon a Vitézi Rendnek csak olyan földeket juttattak, melyekre más már nem tartott igényt.<sup>62</sup> Az Országos Vitézi Széknek végül a törvény 84. §-a<sup>63</sup> adta meg a lehetőséget, hogy ténylegesen bekapcsolódjon a földreformba, s hogy az Országos Földbirtokrendező Bíróság által jobb minőségű földekhez jusson:

„...Az állam részére megszerzett ingatlanok az Országos Földbirtokrendező Bíróságnak teljes ülésében hozott határozata alapján kivételes esetekben közérdekű gazdasági, közegészségügyi és közoktatási intézmények létesítésére fordíthatók...”.

Az OFB által a Vitézi Rend rendelkezésére bocsátott ingatlanokból azonban már nem ingyenes, hanem ún. járadék vitézi telkeket alakítottak ki és adományoztak. A vitézi telkek így jellegüknél és származásuknál fogva több csoportba oszthatók,<sup>64</sup> a már tárgyalt felajánlásból származó és ingyenesen adományozott, valamint a saját alapítású vitézi telkek mellett megjelentek a földreformeljárásból származó vitézi telkek is, amelyek további csoportokba voltak sorolhatók.

<sup>58</sup> A M. Kir. Kormány ... évi működéséről szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1925-1931.

<sup>59</sup> 6650/1920. M.E. sz. r. 5. § és 46 000/1920. I.M. sz. r. 10. §.

<sup>60</sup> Országgyűlési Napló, 1935/VI. k., 416-419. o.

<sup>61</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 74. o.

<sup>62</sup> *Vitézek Lapja*, 1943. febr. 27.

<sup>63</sup> Magyar Törvénytár, 1920. évi törvénycikkek, 267-268. o.

<sup>64</sup> A Vitézi Rend kis kátéja Budapest, 1925. 31. o.

A járadék vitézi telek egyik típusa a vagyonszállásos földekből származó vitézi telek volt. Az ilyenfajta telekért az adományozottnak a kataszteri tiszta jövedelem szerint megállapított járadékot, valamint a járadék harmincszoros összegének megfelelő vételár törlesztő részletét kellett évente fizetnie. A vagyonszállásos vitézi telek járadékait 1925 júliusától az Országos Vitézi Szék kezdte szedni, hogy megszüntesse a megváltási eljárás elhúzódnása miatt keletkezett bizonytalanságot. A földbirtokpolitikai eljárás során juttatott földek vételárának törlesztését az 1928. XLI tv.<sup>65</sup> szabályozta, oly módon, hogy a kataszteri tiszta jövedelem alapján megállapított vételár 1929. január 1-től számított 52 éven át évi 5,4 %-os annuitással való törlesztését írta elő.

A járadék vitézi telek másik típusát a megváltásos földekből juttatott vitézi telek jelentették. A megváltásos földek magánszemélyek tulajdonából kerültek a Vitézi Rend kezébe, amelyeket a földreformtörvény értelmében az OFB a nagyobb helybeli földszükséglet kielégítése céljából a vagyonszállásos földeken felül váltott meg. Az ingatlan megváltási ára ez esetben a volt tulajdonost illette meg, a járadék összegéről pedig vagy a volt és az új tulajdonos egyezsége határozott, vagy az OFB állapította meg azt. Ezt az összeget, a vagyonszállásos földekhez hasonlóan, évente kellett fizetni. A megváltásos földek súlyosabb terheket róttak az új tulajdonosra, mint a vagyonszállásos földek, ugyanis a vételarat a kataszteri tiszta jövedelem hatvanszorosában állapították meg. E terheket csak az 1937. március 21-én kiadott 2000/1937. M.E. sz. rendelet<sup>66</sup> enyhítette a vételár egyharmaddal való csökkentésével. A vitézek további 25 %-os engedményt kaptak, sőt akinek összes ingatlana nem haladta meg a 15 kh-at, annak számára a vételarat a kataszteri tiszta jövedelem harmincszorosára módosították. 1938-tól kezdődően a megváltásos vitézi telek ügyeit is az Országos Vitézi Szék intézte.<sup>67</sup>

A földreform eljárásból származó vitézi telek harmadik fajtáját a hosszú lejáratú bérföldből kialakított vitézi telek jelentették, amelyeket hosszú lejáratú és kedvező feltételekkel bocsátottak a Vitézi Rend rendelkezésére. A bérföldekből kialakított vitézi telek nem adománybirtokok voltak, a vitézek csak használatra kapták őket.

Az OFB által juttatott vagyonszállásos illetve megváltásos földek 1930-ban 35 218 kh. 1055 négyszögöl földterületet tettek ki, melyen 2064 vitézi telket hoztak létre. Ehhez jött még az 1930-as adatok szerint 1672 kh bérföld, mely 87 vitézi telket jelentett.

A földbirtokok helyesebb megoszlásról szóló 1920. XXXVI. tc. útján – 1943-as adatok szerint – a Vitézi Rend összesen 49 307 kh földet kapott, amely a következőképpen oszlott meg:<sup>68</sup>

Vagyonszállásos föld 31 165 kh, amelyből 175 tiszti és 2115 legénységi vitézi telket alakítottak ki.

Megváltásos föld 16 220 kh, amelyből 80 tiszti és 664 legénységi vitéz kapott vitézi telket.

Bérföld 1922 kh, amelyet 14 tiszti és 95 legénységi vitéz között osztottak szét.

<sup>65</sup> Magyar Törvénytar, 1920. évi törvénycikkek, 267-268. o.

<sup>66</sup> OVSZ 3.170/VIII-1937. In.: *Vitézek Lapja*, 1937. ápr. 21.

<sup>67</sup> OVSZ 9.127/VII-1938. In.: *Vitézek Lapja*, 1938. okt. 11.

<sup>68</sup> *Vitézek Lapja*, 1943. febr. 27.

E földbirtokrendezés tehát összesen 3143 (269 tiszti és 2874 legénységi) vitézi telek létrehozását tette lehetővé, s így az ingyenes vitézi telkekkel együtt is csak a vitézek mintegy 30 %-át sikerült telekkel ellátni, ami csak részleges megoldást jelentett.

A Vitézi Rend a húszas évek folyamán nem jutott annyi földhöz, hogy a vitézek földigényét ki tudta volna elégíteni. A felajánlások és a Nagyatádi-féle földreform útján a Vitézi Rend rendelkezésére bocsátott földekből a Vitézi Rend tagjainak csak töredéke jutott vitézi telekhez.

A Vitézi Rendnek 1930-ban<sup>69</sup> 63 682 kh föld állt a rendelkezésére, amely egyrészt a felajánlás és alapítás, másrészt a földbirtokrendezés során jutott a rend kezére, s amelyből 55 958 kh 1545 négyszögöl területet összesen 3539 vitézi telek formájában ki is osztott. A tiszti birtokok száma csak 360 volt. A tiszti vitézi telkek 20 892 kh 1039 négyszögöl földön oszlottak meg, amelyből 6766 kh saját alapításként lett vitézi birtok. A tiszti vitézi telkek nagysága átlagosan 58 kh-at tett ki. 1930-ben 3179 legénységi vitézi telket tartottak számon, amelyeket 35 431 kh 174 négyszögöl földterületből alakítottak ki. E legénységi telkek átlagos nagysága 11,1 kh volt.

A szerzett jogon felavatott, tehát vitézi telek adományozására jogosult 11 320 vitéznek csak 31 %-a, azaz 3539 vitéz rendelkezett vitézi telkekkel. Tiszti vitézeknél ez csak 12 % (2954-ből 360 telkes tiszti vitéz). A telkes tiszti vitézek alacsony számára magyarázatként szolgál, hogy a tiszti vitézek 51,45 %-a tiszttviselő, 35,96 %-a pedig hivatásos katona volt, s közülük nem mindenki kívánt gazdálkodni, a ténylegesen gazdálkodó tiszti vitézek csak 6,16 %-ot tettek ki. A 8366 legénységi vitéz közül 3179 kapott vitézi telket, amely 38 %-ot jelentett. A tiszti telkekhez képest relatív magas százalékarány azonban félrevezető, hiszen a legénységi vitézek 52,47 %-a földműves foglalkozású volt.

\*

A vitézi telkeken beinduló gazdálkodás normalizálódását néhány körülmény nagymértékben hátráltatta. A vitézek ugyanis a részükre juttatott telkeket általában gazdasági épületek és felszerelések nélkül kapták meg, s ráadásul nem is a legjobb minőségű földeken kellett megkezdeniük a gazdálkodást. Az ügyvezető törzskapitány 1926. november 18-án tartott beszámolójában,<sup>70</sup> melyet 400 vitézi telek megtekintése után tartott, mutatott rá a vitézi telekhez kapcsolódó problémákra. Az ingyenes telekhez jutottak helyzetét még kedvezőnek ítélte, mivel a telekkönyvi tulajdonjog rendezése után azok tulajdonosai a telek rentábilissá tételére fordítható hosszú lejáratú kölcsönökhöz juthattak. A földreform során juttatott vitézi telkek állapota már kedvezőtlenebb képet mutatott. E jórészt gyenge minőségű földek ugyanis kizsárolt állapotban kerültek átadásra, a járadék megállapításánál figyelembe vett kataszteri tiszta jövedelmet viszont még a jobb termőképesség alapján számították ki. A járadékterhes vitézek gondjain is hosszú lejáratú és kedvező kölcsönök biztosításával segíthettek volna, a tulajdonjog rendezetlensége miatt azonban ilyen kölcsönökhöz a vitézek csak nehezen juthattak, ugyanis csak a megállapított meg-

<sup>69</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 127-129. o.

<sup>70</sup> Uo. 98-99. o.

váltási ár kifizetése után jutott a birtok telekkönyvileg a vitéz tulajdonába.<sup>71</sup> Az Országos Vitézi Szék így csak azoknak javasolta az OFB-földekből kialakított vitézi telkek elfogadását, akik már rendelkeztek saját földdel, vagy megfelelő tőkével.<sup>72</sup>

A vitézek hitellel való ellátása érdekében alakult meg 1923-ban a Vitézek Mezőgazdasági Szövetkezete, amely áruhitellel látta el a telkes vitézeket. Ily módon 176 vitéz összesen 2 163 415 000 korona értékű áruhitelt kapott.<sup>73</sup> A gazdasági körülmények megváltozása, a valuta stabilizációja és az áruforgalom megindulása következményeként azonban a vitézeknek inkább készpénzhitelre lett volna szükségük,<sup>74</sup> amit a szövetkezet alapszabályainál fogva nem tudott biztosítani. Így hiába tették kötelezővé a telkes vitézeknek a szövetkezetbe való belépést,<sup>75</sup> s hiába jegyzett üzletrészt maga a kormányzó is,<sup>76</sup> a Vitézek Mezőgazdasági Szövetkezete képtelen volt biztosítani a vitézek hitelellátását, ami lassú elhalásához vezetett.<sup>77</sup> A hitelkérdés és a vitézek pénzügyeinek kezelésére 1925-ben felállították a Vitézi Rend Főszéktartósága keretein belül működő pénzügyi osztályt.<sup>78</sup>

A telkes vitézek hitelellátását nehezítette a 6650/1920. M.E. sz. rendelet 3. §-ának azon kitétele, amely tiltotta a vitézi telek megterhelését, s ez alól csak kivételes esetekben – szükséges és hasznos beruházások céljaira – adott felmentést. Annak megakadályozására, hogy a vitézi telkek eladósodjanak és tönkremenjenek, az Országos Vitézi Szék – felügyeleti és ellenőrzési jogánál fogva – számos intézkedést foganatosított. Erre példa a vitézi telkeken történő építkezések előzetes engedélyhez kötését, folyamatos ellenőrzését, s szükség esetén zár alá vételét előíró OVSz rendelet.<sup>79</sup> S bár esetenként az Országos Vitézi Szék a terhelési tilalomra hivatkozva nem engedélyezett hitelfelvételt,<sup>80</sup> a vitézi telkek kedvezőtlen gazdasági viszonyaiból kifolyólag, kölcsönök felvételének engedélyezése nélkül, még nehezebben lett volna megoldható a vitézi telkek gazdaságossá tétele. A különböző hitelintézetek útján történő hitelfelvétel arányairól v. Csicsery-Rónay István 1936-os adatai<sup>81</sup> számolnak be:

„...A vitézi telkek 4%-át terhelték meg hosszúlejáratú, 20 %-át pedig rövidlejáratú kölcsönnel. A vagyonválság földekből eredő telkes vitézek közül nincs hátraléka 53 %-nak, kevés, de legfeljebb egy évi hátraléka van 25 %-nak, nagyobb hátraléka van 22 %-nak, akiket az Országos Vitézi Szék zár alá helyezett. A megváltásos földekkel rendelke-

<sup>71</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1930. máj. 24.

<sup>72</sup> Uo.

<sup>73</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 132. o.

<sup>74</sup> Uo.

<sup>75</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1924. júl. 6.

<sup>76</sup> Uo. 1924. márc. 2.

<sup>77</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 132. o.

<sup>78</sup> Uo.

<sup>79</sup> OVSZ 2.227/II-1926. In.: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1926. márc. 21.

<sup>80</sup> OVSZ 3.300/VIII-1929. In.: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1929. márc. 13.

<sup>81</sup> Országgyűlési Napló, 1935/VI. k., 418. o.

zók közül hátraléka nincs 12 %-nak, csekélyebb, vagy legfeljebb egyévi hátraléka van 40 %-nak, nagyobb hátraléka van 48 %-nak.”

A gazdálkodás megindításához szükséges kezdőtőke előteremtésének egyik másik módja a vitézi telek bizonyos időre történő bérbeadása volt, amit a 6650/1920. M.E. sz. rendelet. 3. §-a elvileg ugyancsak tiltott, de „különös méltánylást érdemlő esetekben a vitézi telek a Vitézi Szék hozzájárulásával bérbe vagy haszonbérbe is adható, azonban csak olyan egyén részére, ki a jelen rendelet értelmében annak átvételére is alkalmas volna”.<sup>82</sup>

Az Országos Vitézi Szék a vitézi telek bérbeadását átfogóan először 1927-ben, az 1250/II-1927. számú rendeletével szabályozta.<sup>83</sup> A súlyos anyagi helyzetben lévő vitézek számára, kedvezőbb gazdasági feltételek megteremtése érdekében, engedélyezte a vitézi telek hosszabb időre, öt-hat évre való bérbe adását, ugyanakkor kikötötte, hogy a teljes bérösszeget hasznos beruházásokra kell fordítani, hogy a gazdálkodást mielőbb megkezdhessék. A bérösszegnek legalább a járadékot és az adókat fedeznie kellett.

Mivel a rákövetkező években a vitézek mind nagyobb számban és időre vették igénybe a bérbe adás lehetőségét, a kérdés új szabályozást igényelt. Az Országos Vitézi Szék 1200/II.-1932. szám alatt kiadott rendeletével<sup>84</sup> kívánt érvényt szerezni a 6650/1920. M.E. sz. alaprendelet 8. §-ában található azon vitézi kötelességnek, mely előírja „a szükséges vagy hasznos beruházások kellő időben” történő teljesítését.

Az 1932-es OVSZ rendelet a vitézi telek bérbe adásával kapcsolatban három esetet különböztetett meg. Első esetben a vitéz a már jegyzőkönyvileg birtokában lévő telket adta bérbe, természetesen azután, hogy az Országos Vitézi Szék azt engedélyezte. Ilyenkor a bérhozadékot is ő kapta meg, s az 1250/II.-1927. sz. rendeletről eltérően a járadék és az adó kifizetése után maradt összegnek csak harminc százalékát kellett az Országos Vitézi Szék kasszájába befizetnie, mindaddig, amíg a telek alkalmassá nem vált az önálló gazdálkodás megkezdésére. Második esetben a birtokba még nem adott vitézi telket a vármegyei Vitézi Szék adta bérbe, s az adó és más közterhek után maradó bérösszeget az Országos Vitézi Széknek fizette be, melyet a vitézi telek gazdaságossá tételére fordítottak. A harmadik eset a zár alá vett vitézi telkekre vonatkozott. Ilyenkor a járadék és az adó törlesztése után maradó teljes bérösszeget a tartozás törlesztésére kellett fordítani. A továbbiakban a bérbeadással kapcsolatban e rendelet alapján kellett eljárni.

A 20-as évekre, ha nem is minden nehézség nélkül, de jelen volt a korszak földbirtokrendszerében a vitézi telek intézménye, mint a hitbizományi jellegű birtokok sajátos, huszadik századi reinkarnációja, amelynek olyan sok nehézséggel kellett megküzdeni, hogy gazdaságilag nem volt képes igazán hatékony működésre.

„Dehát nem is lehet józanul arra számítani, hogy a vitézi telek hatást gyakoroljanak gazdálkodásunk mintájára. Csak abból a szempontból lehetett a vitézi telek osztásnak jelentékeny hatására számítani, hogy el lévén szórva az egész ország területén, minden vidéken meglesz a példaadó, ösztönző, gyakorlati ismereteket terjesztő hatásuk”. –

<sup>82</sup> 6650/1920. M.E. sz. r. 3. §.

<sup>83</sup> OVSZ 1.250/II-1927. In.: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1927. márc. 27.

<sup>84</sup> Uo. 1932. márc. 13.

mondta Mayer János földügyi miniszter a Vitézi Rend tízéves évfordulójára kiadott könyv emléksoraiban.<sup>85</sup>

### *A vitézek gazdasági képzése. Az Örkényi Gazdaképző Iskola*

A Vitézi Rend létrehozásának nem titkolt céljai között szerepelt egy politikailag és gazdaságilag megbízható elitréteg kiépítése a birtokos parasztságon belül. Ennek megvalósításához a telekadományozás mellett elengedhetetlenül szükség volt a vitézek gazdasági képzésére. A Vitézek és Gazdák Lapjának gazdálkodási tanácsai mellett az ország különböző pontjain fekvő földműves iskolákban, a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával, négyhetes gazdasági tanfolyamokat tartottak telkes vitézek részére, amelyeken közel 1000 földműves vitéz vett részt.<sup>86</sup>

A földbirtokfelajánlások folytán a Vitézi Rendnek módja nyíltott intézményesíteni a gazdaképzést. Pálóczi Horváth István örkényi földbirtokos 4kh 225 négyszögöl belső területből és 15 kh szántóföldből álló, épületekkel ellátott földterületet adományozott a Vitézi Rend részére, földműves iskola létesítésére.<sup>87</sup> Ehhez jött még 200 kh-nyi földterület, amit Fülöp Józsiás szász-koburg-gothai királyi herceg adományozott, valamint az az Örkény község által felajánlott 1kh, melyet a belső telekhez csatoltak.<sup>88</sup> Így összesen 220 kh 225 négyszögöl földterület és a rajta lévő épületek álltak rendelkezésre az örkényi gazdaiskola felállításához.

A Pálóczi-féle felajánlás tulajdonképpen már 1922-ben megtörtént,<sup>89</sup> de a birtokon fekvő épületek használhatóvá tétele pénzt és időt igényelt. Végül a Vitézek Mezőgazdasági Szövetkezete által elkezdett,<sup>90</sup> és a földművelésügyi kormányzat által anyagilag is támogatott munkálatok 1926-ra fejeződtek be.

Bár az oktatás már 1926 novemberében megindult,<sup>91</sup> az ünnepélyes felavatásra csak 1927. június 12-én került sor.<sup>92</sup> Horthy az avatóbeszédében<sup>93</sup> a gazdaiskola segítségével megvalósítandó célokról beszélt:

„Midőn a Vitézi Rendet életre hívtam, az volt a célom, hogy a vitézeket ne csak nemzetvédelmi vonzásban, hanem gazdasági téren is példaképpen állítsam a nép elé, mint annak természetes vezetőit. Mihelyt a kezdet nehézségeit sikerül leküzdeni, a vitézi telkeket mintagazdaságokká kell alakítani. Ha a földművesnép ezen kis mintagazdaságok

<sup>85</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 10. o.

<sup>86</sup> Uo. 99. o.

<sup>87</sup> A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának ismertetése. Budapest, 1926. 4. o.

<sup>88</sup> Uo.

<sup>89</sup> OL P-1709. 2207/M.E.I. 1928.

<sup>90</sup> OL P-1709. OVSZ. 5.449/II-1923.

<sup>91</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1928. jan. 2.

<sup>92</sup> Uo. 1927. jún. 19.

<sup>93</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 106. o.

kapcsán a többtermelés gyakorlati hasznát látja, meg fog győződni annak multhatatlan szükségességéről. ...

...Képzett gazdákká kell tehát nevelnünk a vitézeket és azok várományosait, meg kell adni a lehetőséget annak, hogy a vitézi telkek mintagazdaságokká alakulhassanak át. És nagy hivatásuknak megfelelhessenek.

Azért állítom a Vitézi Rendet a tanítás szolgálatába, mert nagy erkölcsi tekintélye és tagjainak hazaszerető áldozatkészsége alkalmas eszközök arra, hogy a vezető köröket a gyakorlati többtermelés megvalósításában hathatósan támogassák.”

Ellentétben a négyhetes gazdasági tanfolyamokkal, amelyeken javakorabeli vitézek vettek részt, a Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájában a fiatal vitézeket és várományosokat kívánták gazdákká képezni. Az iskola által biztosított, eredetileg 50 bentlakásos helyre pályázat útján lehetett jelentkezni. A pályázati hirdetményt minden év júniusában a Vitézek és Gazdák Lapjában, majd a Vitézek Lapjában tették közzé. A felvételt életkori, egészségügyi és műveltségi feltételekhez kötötték, vagyis minden 17. életévét betöltött, egészséges, írni-olvasni és a négy alpművelettel számolni tudó vitéz és várományos jelentkezhetett. A pályázatokat a vármegyei székkapitányoknak kellett benyújtani, akik azokat véleményezéssel együtt az Országos Vitézi Szék elé terjesztették. A felvételről az Országos Vitézi Szék döntött.<sup>94</sup>

A tanfolyam időtartama egy év volt. A tanév október 1-jén kezdődött és a következő év szeptemberében végződött. A tanfolyam nem volt ingyenes, a tandíj összege egy évre 550 pengót tett ki. Az Országos Vitézi Szék felhívására azonban több város, vármegye, vitézi szék és más szervezet biztosított alapítványi helyeket az arra érdemesnek ítélt, szegényebb sorsú vitézi ifjak számára. E helyek száma már 1926-ban 20 felett volt,<sup>95</sup> s a negyvenes években számuk mintegy harmincra tehető.<sup>96</sup> Az intézményben az 1926/27-es tanévben 26, a későbbiekben átlagosan 40 tanuló végzett.<sup>97</sup>

Az iskolában elméleti és gyakorlati oktatás egyaránt folyt. Az elméleti oktatás keretében a szakmai tárgyak (állattenyésztés, növénytermesztés, üzemtan, szőlő- és kertgazdálkodás) mellett hangsúlyozott szerepet kaptak a hazafias nevelést előmozdító közismereti tárgyak (pl. népies irodalom, történelem és alkotmánytan). A gyakorlati ismereteket a tanulók az iskolához tartozó több mint 220 kh-at kitevő mintagazdaság területén és annak gazdasági épületeiben sajátították el. A képzés kiegészítő részeként gazdakör, dalkör, s az Országos Testnevelési Tanács tanterve alapján leventakör is működött.<sup>98</sup> A tanévet vizsga zárta le. Az eredményes vizsga után kapott bizonyítvány feljogosította a végzett növendékeket arra, hogy tanulmányaikat a mezőgazdasági szakiskolák második évfolyamán folytathassák. Azonfelül a gazdaiskolát végzetek a telekjuttatásnál előnyben részesültek.<sup>99</sup>

<sup>94</sup> A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának ismertetése. Budapest, 1926. 6-7. o.

<sup>95</sup> Uo. 8. o.

<sup>96</sup> Pályázati felhívás. In.: *Vitézek Lapja*, 1941. júl. 5.

<sup>97</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 136. o.

<sup>98</sup> A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának ismertetése. Budapest, 1926. 6-18. o.

<sup>99</sup> OVSZ. 6.838/ILJ-1941. In.: *Vitézek Lapja*, 1941. júl. 5.

Az iskola az Országos Vitézi Szék fennhatósága és a Földművelésügyi Minisztérium tanügyi és gazdasági felügyelete alatt állt. Az iskola tanügyi, gazdasági és üzemi működésének közvetlen ellenőrzését 5 tagból álló bizottság intézte. Az ellenőrző bizottságba 2-2 tagot az Országos Vitézi Szék, illetve a Földművelésügyi Minisztérium küldött, a fennmaradó egy helyet pedig az alapítónak (vagy jogutódjának) a képviselője töltötte be. A tananyagot az Országos Vitézi Szék által kiadott, s a Földművelésügyi Minisztérium által jóváhagyott szervezeti szabályzat írta elő.<sup>100</sup>

A harmincas években indult meg a gazdaiskola keretén belül a Vitézi Rend Örkényi Fonó-Szövő Tanüzeme,<sup>101</sup> amelynek az volt a célja: „két tanév alatt gyakorlati és elméleti oktatással a gyapjúfonó textiliparra előképezni főleg nem gazdálkodó vitézi családból származó, 15. életévüket betöltött vitézi ifjakat, akik a textiliparra hivatást éreznek és ebben szakképesítést akarnak szerezni”. A tanüzembe, a gazdaiskolához hasonlóan, pályázati úton kellett jelentkezni. A felvételnél előnyben részesítették a többgyermekes, teljesen vagyontalan vitézek gyermekeit. Az átlagban 10 férőhelyet betöltő tanulók ellátása ugyanis ingyenes volt.<sup>102</sup> A két tanévet lezáró sikeres vizsga lehetővé tette a végzeteknek, hogy tanulmányikat – felvételi elsőbbség birtokában – állami textilipari iskolában folytassák, valamint, hogy az iparban szakmunkásként könnyebben el tudjanak helyezkedni.<sup>103</sup>

#### *A Vitézi Rend helye a neobarokk társadalomban*

A két világháború közötti magyar társadalom Szekfű Gyula által neobarokknak<sup>104</sup> nevezett jellegzetességei jól nyomon követhetők a Vitézi Rendnek, mint a hatalmi elit bizonyos céljait megvalósítani kívánó szervezetnek az ideológiájában.

A katonai teljesítménnyel egybekötött földbirtok intézményének a felelevenítése már eleve a feudális, rendi hagyományokhoz kötődött. A Rend hivatalos kiadványai az előzményeket egészen Szent István adománybirtok-rendszeréig vezetik vissza, s előzményként jelölik meg a II. Endre korabeli szervienseket ugyanúgy, mint a telekkatonaságot, a hajdúkat és a székelységet. A feudális értékrendhez való vonzódást mutatja az 1326-ban, Magyarországon alapított Szent-György Lovagrendnek, mint nagy elődnek az említése.<sup>105</sup> A Vitézi Rend ideológiájának, történeti jogosultságának megteremtése szorosan összefüggött az ellenforradalmi politikai rendszer identitáskeresésével.

A rendi hagyományokhoz való visszatérés maga után vonta a 48-as demokratikus tradíció háttérbe szorulását. Annak ellenére, hogy a 10-100 kh-at kitevő életképes kisbirtokok megteremtése egy gazdaságilag erős paraszti elitréteg kialakulásának lehetőségét hordozta magában, a vitézi telek intézménye nem segítette elő a magyar társadalom egyik

<sup>100</sup> A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző iskolájának ismertetése. Budapest, 1926. 10-11. o.

<sup>101</sup> Pályázati felhívás. In.: *Vitézek Lapja*, 1941. júl. 12.

<sup>102</sup> Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 95-101. o.

<sup>103</sup> Pályázati felhívás. In.: *Vitézek Lapja*, 1941. júl. 12.

<sup>104</sup> *Szekfű Gyula*: Három nemzedék és ami utána következik. Budapest, 1989. 387-416. o.

<sup>105</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 40-55. o.



legégetőbb problémájának, a polgárosult parasztság megteremtésének megoldását, mivel a vitézi telek intézményéhez nem polgári, hanem feudális eredetű éthosz kapcsolódott. A Vitézi Rend nem tudott létrehozni olyan paraszti elitet, amely követhető gazdasági példát nyújtott volna a felemelkedni kívánó földműves rétegek számára.

A neobarokk gondolkodásmód megnyilvánulása volt az a tekintélytisztelő, amely, bár magán viselte a késő dualista politikai retorika jegyeit is, az üres liberális szövegeket felváltó erőteljes antiliberalis hangütés következménye volt.<sup>106</sup> Horthy az 1923-as vitézavatación a következőket mondja:

„...Erős céltudatos vezetés alatt megbonthatatlan egységbe tömörített benneteket a Vitézi Rend, hogy minél eredményesebben vehessen részt az építő munkában és hogy megmutassa, miként kell egy eszmevilágban egyesülve küzdeni olyan célok megvalósításáért, amelyek minden magyar javát szolgálják.

Ez szerintem a nemes értelemben vett demokratikus eszme, amely a Vitézi Rend intézményében példaadó módon valósul meg. Aki az egyenlőség hangoztatásával a tekintély elvét megtagadja, az összeomlás felé sodorja az országot. Vezetés nélkül semmi sem haladhat előre és kivált válságos percekben kell, hogy egy akarat vezessen és irányítson csapatokat és nemzeteket egyaránt, mert a fegyelem hiánya anarchiára és végeredményben megsemmisülésre vezet.”<sup>107</sup>

A tekintélytisztelőre alapozott társadalmi berendezkedés hirdetésével összefüggésben jelentkeztek olyan kollektivistá eszmék, amelyek a Vitézi Rend esetében hangsúlyozottan érvényesültek, annak ellenére, hogy az eredetileg individuális értékre, a hősiességre épült. A különleges politikai feladatokkal megbízott szervezetben ugyanis, az eredményesség érdekében, kiemelt szerepet kapott a „kötelesség kultusza”, amint a Vitézi lélek című kiadványban is olvasható:

„Önfegyelem, – egységes hazafias közszellem, becsületes és önzetlen munkára való készség, összetartás, izzó haza- és fajszeretet, továbbá tekintély- és törvénytisztelő, mely erények valamennyijét a mély keresztény vallásos érzés és szellem hatja át: azok a lelki pillérek, melyeken a jövő Nagy-Magyarországának fölépülnie kell!”<sup>108</sup>

A Vitézi Rend feladatait, jellegét összefoglaló kard és eke jelszó, a jogszerezés módjával egyetemben, az intézmény félkatonai jellegére utal. A militarista szemlélet erősítését és a forradalmak egyértelmű elutasítását szolgálta a Dolchstoss-elmélet gyakori említése.

„Küzdelmünkben elbuktunk, mert mialatt katonáink mint félistenek harcoltak a frontokon, idehaza munkához látott a sátán és megrontotta, elcsüggesztette a nemzeti ellenállás szellemét ... Halálra fáradt hősöknek kezéből akkor hullott ki a fegyver, mikor diadalmunktól csak óráknak kitarása választott el benneteket.” – írja a vitézi intézmény kis kátéja.<sup>109</sup>

A Horthy-korszakban a mobil társadalom eszményével szemben a hivatásrendi intézményekre épülő állameszmény kerekedett felül. Ennek okait éppúgy kereshetjük a dua-

<sup>106</sup> Szekfü: i.m. 402-416.

<sup>107</sup> Vitézi Rend története. Budapest, 1941. 107-108. o.

<sup>108</sup> Raics Károly: A Vitézi Lélek. Budapest, 1926. 12. o.

<sup>109</sup> A vitézi intézmény Kis Kátéja. Budapest, 1921. 4.

lizmuskori magyar fejlődés örökségében, mint a Trianon után kényszerpályára került, liberális alternatíváját veszített politikai szituációban.

A Vitézi Rend feudális, rendi hagyományokból építkező ideológiájához szervesen kapcsolódik a Rend külsőségekre sokat adó nyilvános szereplésének pompája:

„A Vitézi Rend kerete, a vitézi cím, az avatás és a vitézi telekadományozás, valamint a várományozási jog a régi lovagrendek hű másaként azok hagyományait is felelevenítette.”<sup>110</sup>

A Vitézi Rend leglátványosabb, szinte már a millenniumi ünnepeket idéző megjelenési alkalma volt az eleinte évenként megtartott vitézavatás. Az első avatás 1921. augusztus 21-én a Várkertben zajlott le, azonban 1922 és 1929 között az avatásoknak a margitszigeti MAC pálya adott otthont, „tekintettel a több ezer főnyi díszes közönségre, a felavatandók nagy számára és az ünnepélyek lélekemelő, gyönyörű magyar szertartásának erkölcsi hatására”.<sup>111</sup> Az 1930-as szűk körű avatás ismét a Várkertben folyt le. A harmincas években már csak három alkalommal került sor ünnepélyes vitézavatásra, amelyeknek 1934-ben és 1936-ban a Margitsziget, 1938-ban pedig a székesfehérvári Romkert adott otthont.<sup>112</sup>

A vitézavatás szertartása külsőségeiben mutatja meg a feudális értékrend jelenlétét a két világháború közti társadalomban. A szertartás kötött rendje,<sup>113</sup> melyet 1920 decemberében Toókos Gyula törzskapitány dolgozott ki, a margitszigeti avatások során nyerte el igazi formáját. Az ünnepély kezdetét a kormányzó megérkezése jelentette. Horthy a díszpáholyban foglalt helyet, a magyar közélet kiválóságai, a királyi hercegek, a kormány tagjai mellett. Itt kaptak még helyet az Országos Vitézi Szék funkcionáriusai és az országgyűlés két házának elnökei. A díszemelvénnyel szemben helyezték el az avatási asztalt, rajta az avatási karddal, a vitézi pajzzsal és az eskükönyvvvel. Az avatási asztal mellé szószéket állítottak fel. A kormányzó érkezését a Himnusz hangjai kísérték, az ünnepség kezdetét pedig harsonaszó jelezte. Ezután következtek a bevett vallások, így a római és görög katolikusok, az evangélikusok, a reformátusok és az unitáriusok főpapjainak áldó imái. Újabb harsonaszó után Horthy mondta el beszédét, majd az ügyvezető törzskapitány felolvasta az avatandók statisztikáját. Azután a főszéktartó háromszor megkongatta a díszpajzsot, s a következő szavakat mondta:

„Tisztelet adassék az igaz Istennek, kit a mi őseink Hadúrnak neveztek!”

A vitézzé ütést megelőzte az eskü<sup>114</sup> elmondása, melyet a felavatandó vitézek fedetlen fővel, kesztyű nélküli jobbukat felemelve mondtak el az azt felolvasó törzskapitány után:

„Én ..... ünnepélyesen esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy igaz Isten és mindenre, ami előttem szent, hogy az ezeréves Magyarországhoz és annak Alkotmányához, a magyar nemzeti eszméhez, a magyar törvényekhez

<sup>110</sup> A Vitézi Rend rendi Kódexe. München. 1985. 9-10. o.

<sup>111</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 137. o.

<sup>112</sup> Vitézi Rend története. Budapest, 1941.

<sup>113</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 77-96. o.

<sup>114</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1940. 3. o.

és jószokásokhoz, vitéz nagybányai Horthy Miklós Úrhoz, Magyarország főméltóságú kormányzójához, a vitézek főkapitányához, mindhalálig hű leszek. Esküszöm, hogy a vitézi szervezet törvényeit megtartom, előjáróim parancsainak feltétlenül engedelmeskedem, magyar hazámért, nemzetemért, előjáróimért, derék honfitársaimért, úgy külső, mint belső ellenséggel szembezálok, érettek, ha kell, életemet is feláldozom. Esküszöm, hogy bajtársaimnak mindenben jó példát mutatok, őket a hazafiság és az erények útján vezetni szent kötelességemnek tartom. Isten engem úgy segítse!

*Halljad esküszómat Hadak-Ura Isten!*

*Boldog én úgy legyek, mint igazán eskem,  
Úgy áldjál, vagy verjél éltemben, holtomban,  
Segítsél, vagy átkozz, minden utódomban  
Hogy e szent eskütől soha el nem állok,  
Becsülettel élek és vitézül halok.*

*Ámen.*

Érdekes momentuma a ceremóniának az az anakronizmus, ami a keresztény hagyomány és a turáni miszticizmus keveredéséből előállott és amit az áldó imák és a Szentháromságra tett eskü mellett az ősmagyar főistenség, a Hadúr többszöri említése mutat.

Az esküt követte a vitézzé ütés, mely a lovaggá ütés szabályai szerint folyt le, vagyis a kormányzó a tízes sorokban eléje vonuló vitézek jobb vállát megérintette a díszkarddal. A vitézzé ütésre 1926-tól II. Rákóczi Ferenc XIV. Lajostól kapott díszkardját használták<sup>115</sup> Az aktust a következő szavak kísérték, mialatt a Hiszekegy szólt:

*„A Hadúr nevében vitézzé ütlek.”*

Legvégül már csak az elvonulás következett. A ceremónia látványos külsőségei is felerősítették a kormányzó azon törekvését, hogy a vitézi avatás során, kvázi-felsőjogokat gyakorolva, kvázi-nemességet kívánt adományozni.

A vitézavatás mellett az ugyancsak évente megtartott vitézi bálon<sup>116</sup> lépett országos szinten a Vitézi Rend a nyilvánosság elé. A farsangi szezon legnagyobb, a Vigadó összes termében megrendezett bálján, ugyanúgy mint az avatásokon, megjelentek az ország politikai és társadalmi elitjének prominens személyiségei. A bálelnök, aki rendszerint magas rangú tábormok volt, adott jelt a megnyitó pároknak, hogy eltáncolják a vitézi csárdást.<sup>117</sup> A vitézi csárdás népies műdal volt, melyet először 1924. február 9-én adott elő a turáni regőcsoport<sup>118</sup> és Radics Béla cigányzenekara:

*„Vitézek! Legények!  
De gyönyörű ez az élet tinéktek!  
Vitézek! Legények!  
Hajladozik minden rózsza felétek!*

*Mert ahol a trombita szól csatára,  
ott terem a hírnevetek virága.  
Vitézek! Legények!  
Beszegődöm én magam is közétek!”*

<sup>115</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1926. jún. 20.

<sup>116</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 145-146. o.

<sup>117</sup> Uo. 144. o.

<sup>118</sup> Uo. 146. o.

A Vitézi Rend ünnepélyes eseményein kívül a vitézi öntudatot, jelleget erősítették azok a külsődleges jegyek, melyek szintén nem nélkülöztek egyfajta neobarokkos színezetet. A vitézek társadalmi pozícióját és összetartását volt hivatott jelölni többek között a vitézi jelvény, a vitézi zászló és a vitézi formaruha. A vitézi jelvény megtervezésére az Országos Vitézi Szék már 1920 decemberében pályázatot írt ki: „Érdembeli elbírálásra csak az a pályamunka tarthat igényt, mely a vitézség motívumának kifejezése mellett bizonyos magyar egységességgel látja el a jelvényt.”<sup>119</sup> A jelvényt végül Szilasi József iparművész terve alapján készítették el. A vitézi zászlók<sup>120</sup> rendszeresítését az Országos Vitézi Szék 1928-ban engedélyezte a vármegyei vitézi székek számára, bár az első zászlót, melyet v. Krasznahorkay János vitéz hadnagy tervezett Budapest X. kerülete vitézi székének, már 1927. november 17-én engedélyezte a kormányzó. Az első ünnepélyes zászlószentelés 1929. június 9-én Kőbányán történt. Az első időkben a vitézek vármegyéenként különböző formaruhát viseltek, de 1934-ben az Országos Vitézi Szék egységesen az ún. Kazinczy-ruhát vezette be,<sup>121</sup> hogy a vitézek, kik egy országos szervezet tagjai, az ünnepélyes alkalmakkor egységes öltözékben képviseljék rendjüket.

Regionális szinten az évenként megtartott vitézi összejövetelek jelentették a legnagyobb eseményt. A gyűlésen, melyen a törzskapitány is megjelent, az adott vármegyei vitézi szék állományába tartozó összes vitéz részt vett. Az összejöveteleket általában a megyeszékhelyeken tartották, a vármegyeház dísztermében. A nyilvános ülés után a belső vitézi ügyeket tárgyalták meg, ahol a funkcionáriusok tartottak beszámolót, felvázolva a vitézekre váró feladatokat és meghallgatva a problémákat.<sup>122</sup> A vitézi járáások évente többször is tartottak értekezleteket, melyeken általában a vármegyei székkapitány is részt vett. Ezen kívül az egy helyen lakó vitézeknek kötelező volt részt venni a nemzeti ünnepeken és más hazafias eseményeken. Az országos méretű ünnepeken pedig küldöttségekkel képviseltették a vitézeket.<sup>123</sup> Jellemző volt a korra a kormányzó névnapjának megünneplése, mely azonban nem a személyi kultusz, inkább a patriarchális tekintélytisztelést jegyében zajlott.<sup>124</sup>

Ugyancsak a nyilvánosság előtti szereplésre adtak alkalmat az ünnepélyes birtokbahelyezések,<sup>125</sup> melyek a falu népe előtt közvetlenül érzékeltették a vitézek társadalmi, hatalmi elismertségének magas fokát, hiszen a törzskapitány mellett ilyen alkalmakkor jelen voltak a polgári hatóságok tisztviselői is. Az adott helységben megtartott díszközgyűlés után egy rögzítéssel történt meg a telek birtokbaadása, amit a telek és a vitéz családjának megáldása követett. Az adományozást díszes okirat is bizonyította.

A vitézi élet hatékonyságát segítették elő a harmincas évek során felállított vitézi rendházak. A budapesti vitézi rendházat 1934. február 3-án adta át Horthy a rendelteté-

<sup>119</sup> Uo. 76-78. o.

<sup>120</sup> Uo. 147. o.

<sup>121</sup> OVSZ TB/34/I-1934. In.: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1934. ápr. 20.

<sup>122</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 142. o.

<sup>123</sup> Uo. 142-143. o.

<sup>124</sup> V. ö.: a *Vitézek és Gazdák Lapja* és a *Vitézek Lapja* közvetlenül dec. 6. után megjelent számaival.

<sup>125</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 85-86. o.

sének.<sup>126</sup> E rendház keretében működött a vitézek közti együttműködés fejlesztését elősegíteni kívánó Vitézi Kaszinó is.<sup>127</sup> Az ország legnagyobb városaiban, így Nagykanizsán, Kaposváron, Pécsen, Szekszárdon, Székesfehérváron, Kecskeméten, Baján, Balassagyarmaton, Szolnokon, Debrecenben, Szegeden, Makón és Egerben szintén voltak vitézi rendházak.<sup>128</sup>

A vitézek összetartását, egységes tájékoztatását szolgálta az 1923. június 17-én beindított hetilap, a Vitézek és Gazdák Lapja,<sup>129</sup> melyre, mint a Vitézi Rend hivatalos lapjára, 1925-től minden vitéznek kötelező volt előfizetnie.<sup>130</sup> A lap eleinte a Vitézek Mezőgazdasági Szövetkezete hatáskörébe tartozott, így sok gazdasági jellegű információt közölt. A szövetkezet visszafejlesztése után a lap főleg a vitézi élet ügyeire koncentrált, így 1935-től kezdve Vitézek Lapja néven működött. Az Országos Vitézi Szék rendeleteit, s más hivatalos közleményeket a lap mellékleteként megjelenő Vitézi Közlöny közölte. A Vitézek Lapjának utolsó száma 1944. október 13-án jelent meg.

A feudális hagyományok továbbéléseként értelmezhető, hogy a Horthy-korszak társadalmi gondolkodásmódjában felértékelődött a rangok és címerek presztízse. A vitézeket is megillette, hogy nevük előtt használhassák a „vitéz” jelzőt,<sup>131</sup> sőt az 55 300. 1930/V.B.M. sz. rendelet<sup>132</sup> értelmében annak anyakönyvbe való bevezetését is kérheték. A vitézi cím használatának módját és a nemesi előnevekhez, címekhez való viszonyát többször szabályozták, ami jól mutatja a hagyományos nemesi és az újonnan teremtett kvázi-nemesi értékrend közötti feszültséget. Az első időkben a vitézi jelző közvetlenül a családi név előtt állt (nemes vitéz Schultz Ágoston),<sup>133</sup> később azonban, arra hivatkozva, hogy a „vitéz” jelző nem a családnév tartozéka, hanem csupán egyéni jelző, ha ilyen volt, a nemesi előnév vagy rangfokozat elé kellett írni (íjf. dr. vitéz báró nagybátonyi Szenes György).<sup>134</sup> 1941-ben pedig az Országos Vitézi Szék módosította a vitézi jelző viselését, azaz megengedte, hogy „v.” alakban rövidítve is lehessen használni.<sup>135</sup>

A vitézeket egységesen, társadalmi rangjuktól függetlenül megillette a „nemzetes úr” megszólítás, feleségeik megszólítása pedig „nemzetes asszony” volt.<sup>136</sup> E rendelkezés a vitézek társadalmi rangjának emelését, a nemességhez való hasonlatosságukat, s egyben a rend demokratikus jellegét kívánta szemléltetni.

<sup>126</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1934. febr. 10.

<sup>127</sup> Uo. 1934. jan. 10.

<sup>128</sup> Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban HL) Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban HM) 704048/V R gond. 1948.

<sup>129</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 146-147. o.

<sup>130</sup> OVSZ 1534.- Ft. 1925. In.: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1925. nov. 10.; A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 11. o.

<sup>131</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1925. 25. o.

<sup>132</sup> 55300-1930/V.B.M. szl. r. In.: *Vitézi Közlöny*, 1930. okt. 12.

<sup>133</sup> *Vitézi Közlöny*, 1926. márc. 7.

<sup>134</sup> 11083/HM.Eln. 8. 1929. sz. körrendelet. In.: *Vitézi Közlöny*, 1930. márc. 2.

<sup>135</sup> OVSZ 3146/V.Biz.-1941. In.: *Vitézek Lapja*, 1941. nov. 22.

<sup>136</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1925. 25. o.

Szekfü Gyula az egész társadalomra jellemző ún. „kismagyar” szemlélet terjedéseként értékelte a húszas évek végére felerősödő névmagyarosító akciót,<sup>137</sup> amely szerinte azzal, hogy csak „külsőlegesen asszimilációt” és a faji nézetek felerősödését idézte elő, elhibázott nemzetiségi politika alapjait rakta le.<sup>138</sup> A neobarokk jegyeket nagy számban viselő Vitézi Rend felvételi követelményei között is szerepelt, hogy „idegen nevű folyamodók kötelesek nevüket magyar hangzású névvel felcserélni.”<sup>139</sup> Ennek következtében 1926-ig 433 tiszti és 1400 legénységi vitézi család magyarosította a nevét, s a névmagyarosítások számának évenkénti alakulása a továbbiakban is növekvő tendenciát mutatott.

A vitézi cím viseléséhez hasonlóan a névmagyarosítások során is rendezni kellett a tradicionális nemesi nevek és a friss alapítású Vitézi Rend által a tagok számára megkövetelt magyarosított nevek viszonyát. Mivel a felségjogok részlegesen szüneteltek, nem nyílt mód arra, hogy a nemesi nevet megváltoztassák, ezért az idegen hangzású nevet viselő, nemesi származású vitézeknek kötelezővé tették a nemesi előnév, illetve a nemes jelző használatát.<sup>140</sup> A tradicionális, magyar hangzású nemesi családnevek védelmében pedig az Országos Vitézi Szék 1930-ban megtiltotta, hogy legénységi vitézek történelmi vonatkozású, valamint helységnevből képzett neveket vegyenek fel. Ekkor szakítottak azzal a korábbi gyakorlattal is, mely szerint tisztí vitézek y-ra, legénységi vitézek pedig i-re végződő családi neveket vehettek fel. A továbbiakban a legénységi vitézek számára az y-ra és az i-re végződő nevek felvételét is megtiltották.<sup>141</sup> A névmagyarosítási kötelezettség azonban így is számos, a katonai elithez tartozó, nemesi származású, vagy idegen hangzású nevet viselő tisztet tartott vissza attól, hogy a Vitézi Rendbe jelentkezzen, holt a vitézi címre jogosító kitüntetéssel rendelkezett.<sup>142</sup>

A Vitézi Rendhez kapcsolódó más külsődleges jegyekkel egyetemben a névmagyarosítási akció a két világháború közti politikai hatalomnak a történelmi hagyomány részleges átértelmezésére irányuló törekvését mutatja, amely a rendszer hatalmi legitimitációjának a szolgálatában állt.

### *A Vitézi Rend politikai szereplése a húszas években*

A Vitézi Rendet, mint az állam különleges célú hatósági szervét,<sup>143</sup> különböző politikai feladatok megoldására hozták létre. A kard és az eke jelszava értelmében egyrészt nemzetvédelmi funkciót töltött be, másrészt a főleg földműves vitézekben keresztül a falvakban szántak vezető szerepet a rendnek. Így nem csoda, hogy a kormányzat és Horthy politikáját követő intézmény nem tűnt rokonszenvesnek a baloldali ellenzéki képviselők

<sup>137</sup> Szekfü: i.m. 393-395. o.

<sup>138</sup> A Vitézi Rend kis kátéja. Budapest, 1940. 36. o.

<sup>139</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1926. jún. 20.

<sup>140</sup> OVSZ 239 Ft. 1926. In.: *Vitézi Közlöny*, 1926. márc. 7.

<sup>141</sup> OVSZ 53/Biz. 1930. In.: *Vitézi Közlöny*, 1930. ápr. 20.

<sup>142</sup> Szakály Sándor: Az ellenforradalmi Magyarország (1919-44) hadseregének felső vezetése. In.: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1984. 1. sz., 34-69. o.; 1984. 2. sz., Adattár, 1. rész, 354-392. o.

<sup>143</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1929. ápr. 14.

számára. Többen megkérdőjelezték a vitézségre alapított szervezet szükségességét.<sup>144</sup> A Vitézi Rendnek a társadalomban elfoglalt megkülönböztetett, kiemelt helyzete, a vitézek megillető előnyök és kedvezmények a társadalmi életben sem arattak osztatlan elismerést.<sup>145</sup> Még a Vitézi Rend kiadványai is elismerték, hogy a vitézi intézményt korántsem fogadta egyhangú lelkesedés. A Vitézi Lélek szerzője a következőket írja:

„Jól tudom, hogy nálunk minden, a közéletben szereplő egyénnek – különösen eleinte, amíg ti. nem ismerik – igen sok irigységen alapuló előítéllettel kell megküzdenie. Ebben a helyzetben vannak talán kivétel nélkül mindenütt a vitézek is. Azt szeretik a vitézre fogni, hogy a harctereken bár megtette a kötelességét, azonban a békekötelességek teljesítésén terén vezető szerepet – egyelőre legalább – nem mindegyik játszhatik.”<sup>146</sup>

A döntéshozó és hatalmat gyakorló politikai erők azonban a Vitézi Rend számára biztos politikai háttérrel kívántak biztosítani. Ezt bizonyítja, hogy „a hivatásrendi intézményeket akceptáló törvényhozás a Vitézi Rend közjogi honorálásáról sem feledkezett meg”.<sup>147</sup> Az országgyűlés felsőházát visszaállító 1926. XXIII. tc. 19-20. §-a<sup>148</sup> rendelkezett a Vitézi Rendről. A Vitézi Rend ugyanis azon szervezetek és intézmények között, szerepelt, melyek a felsőházba tagot választhattak. A vitézi intézmény képviselője a felsőházban beillett abba a folyamatba, mely szerint „a törvényhozás konzervativizmusának folyamatosságát és állandóságát”<sup>149</sup> biztosító felsőházban az arisztokrácia visszavonulásával a középrétegek politikai súlya nőtt meg. A Vitézi Rend esetében a felsőházba küldendő tagot az Országos Vitézi Szék választotta saját tagjai közül. A választás az Országos Vitézi Szék 1927. január 5-én tartotta meg, s egyhangúlag Nagy Pál ny. gyalogsági tábornokot, a vitézek főkapitányának helyettesét választotta meg. Póttaggá Hellebronth Antal ny. tüzérségi tábornokot választották, aki Nagy Pál 1927-ben bekövetkezett halála után képviselte a Vitézi Rendet a törvényhozás felsőházában.<sup>150</sup>

Az Országos Vitézi Szék már 1922-ben indítványozta,<sup>151</sup> hogy a közigazgatás majdani átszervezésével a törvényhatóságokban a Vitézi Rendet ne csupán választás útján, hanem hivatalból képviseljék. Ennek a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. tc. 4. §-a<sup>152</sup> tett eleget:

„A Vitézi Rend egy vagy több képviselőjét mind a vármegye, mind a törvényhatósági jogú város törvényhatósági bizottságába a vitézi megyei szék kapitánya küldi ki a Vitézi Rend tagjai közül...”.

A törvény 9. §-a pedig úgy segítette elő a Vitézi Rend törvényhatósági képviseletét, hogy a legtöbb adót fizetők névjegyzékének összeállításakor a Vitézi Rend tagjainak

<sup>144</sup> Országgyűlési Napló, 1927/XI. k., 25. o.

<sup>145</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 112. o.

<sup>146</sup> Raics: i.m. 36. o.

<sup>147</sup> Vargyai Gyula: Katonai közigazgatás és kormányzói jogkör (1919-1921). Budapest, 1971. 358. o.

<sup>148</sup> Magyar Törvénytar, 1926. évi törvénycikkek, 150-251. o.

<sup>149</sup> Romsics Ignác: Ellenforradalom és konszolidáció. Budapest, 1930. 200. o.

<sup>150</sup> Vitézek és Gazdák Lapja, 1927. jan. 16.

<sup>151</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 94. o.

<sup>152</sup> Magyar Törvénytar, 1926. évi törvénycikkek, 150-151. o.

adóját kétszeresen számították. A törvény alapján így az ország vármegyei törvényhatóságaiiban 39, a törvényhatósági jogú városokban 10, Budapesten pedig egy, azaz összesen 50 kiküldött tagja volt a Vitézi Rendnek. Ehhez jöttek még az esetlegesen megválasztott vitézi tagok.<sup>153</sup>

Bár a 20-as években ezrével avatták fel a vitézeket, az évtized végére mégis úgy tűnt, a Vitézi Rend nem tudja megvalósítani azokat a nagyszabású terveket, melyeket az alapításkor megcéloltak, ugyanis a telekkérdés megoldatlansága és a Vitézi Rend felemás társadalmi fogadtatása csökkentette működésének hatékonyságát.

Az ellenforradalom hatalomra jutásakor fontos szerepet játszó, s a 20-as években is nagy politikai ambícióval rendelkező Gömbös Gyula azonban a húszas évek végén is látott fantáziát a Vitézi Rendben. 1928. április 17-én, az 1928/29. évi költségvetés vitáján<sup>154</sup> elmondott felszólalásában külön szót emelt a Vitézi Rend érdekében.

„...Állandó ostromnak van ez a rend kitéve, pedig én azt tartom, hogy a modern államban a centrifugális és centripetális erők nagy küzdelmében szükséges, hogy necsak az államhatalom legyen megszervezve, jól megalapozva, hanem a társadalom is...”.

Beszédében továbbá rámutatott a Vitézi Rend körül kialakult megoldatlan problémákra, de a kormányzó ellen irányuló burkolt kritika mellett a Vitézi Rend ügyének felkarolása Gömbös részéről a kormány és Horthy által folytatott politika felé való taktikai közelkedést jelentett, hiszen a Vitézi Rendnek a kormányzathoz való szoros kapcsolata számára is nyilvánvaló volt:

„Röviden arra akarok rámutatni, hogyha egy rendet úgy alakítottam, hogy az földdel jár, viszont ezt nem tudom kielégíteni, akkor az elégedetlenség csiráját hintem el. ...

Felkérem a Miniszterelnök Urat, foglalkozzon azokkal a függő kérdésekkel, amelyek elintézetlen volta a Vitézi Rend prosperitását és fejlődését hátráltatja. Sőt magam részéről szükségesnek tartanám, hogy a Vitézi Rend mint intézmény törvénybe iktattassék. Vannak ugyan erre vonatkozó rendeletek – sőt az 1920. XXXVI. tc. 77. §-a értelmében a Vitézi Rend intézménye bizonyos fokig kodifikálva van –, mégis azt kívánom: tessék a magyar vitézséget kifejezetten kodifikálni és törvénybe iktatni...”.

Ugyancsak Gömbös politikájának váltása figyelhető meg abban a mozzanatban, hogy 1928-ban belépett a Vitézi Rendbe. Ezen aktus nyilvánvaló előzménye volt annak, hogy 1928. szeptember 9-én feloszlatta a Fajvédő Pártot, s csatlakozott az Egységes Párthoz. A váltás megnyitotta Gömbös előtt az utat a politikai érvényesülés felé: 1928. szeptember 5-től mint honvédelmi államtitkár vett részt a kormány munkájában, 1929. október 10-től pedig vitéz jákfai Gömbös Gyula honvédelmi miniszterként működhetett. A Vitézi Rend politikai támogatásáról továbbra sem feledkezett meg, hiszen 1930 májusában a honvédelmi tárca költségvetési vitájában<sup>155</sup> a következőket mondta:

„... Aki a hadseregben szolgált, aki a Vitézi Rend tagja, vagy frontharcos, speciális privilégiumban részesüljön, mert egy nemzet, amely piedesztálra emeli a dicsőséget és a hősiességet, önmagát emeli piedesztálra...”.

<sup>153</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 118. o.

<sup>154</sup> Országgyűlési Napló, 1927/XI. k, 25. o.

<sup>155</sup> Országgyűlési Napló, 1930.



Nem véletlen, hogy a beszédet közlő *Vitézek és Gazdák Lapja* Mussolini példáját emlegeti,<sup>156</sup> hiszen Gömbös a Vitézi Rend támogatásában politikai bázisának kiszélesítését látta.

Összességében elmondható, hogy Vitézi Rend a húszas évek végére csak részlegesen tudta végrehajtani az évtized elején felvázolt célokat, hiszen a szervezet országos körű kiépülése ellenére sem politikailag, sem gazdaságilag nem tudta megvalósítani az eredeti kormányzói koncepciót. A kormányzó azonban, akárcsak Gömbös Gyula honvédelmi miniszter, nem mondott le arról, hogy a Vitézi Rend előbb-utóbb megfeleljen a vele szemben támasztott politikai, gazdasági és társadalmi elvárásoknak.

„Egy azonban bizonyos, a rend feladatának csak akkor tud eleget tenni, ha a kiépítésében és szervezetében teljes. Feladatunk tehát: a megkezdett szervezetet minden vonatkozásában kiépíteni, befejezni. Ez legyen a második tíz év programja.”— olvashatók Gömbös sorai a Vitézi Rend fennállásának tízéves jubileumára megjelent kiadványban.<sup>157</sup>

<sup>156</sup> *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1930. máj. 18.

<sup>157</sup> A tízéves Vitézi Rend. Budapest, 1931. 11. o.

*Szilárd Tátrai*

THE HISTORY OF THE FIRST DECADE OF THE "KNIGHTLY ORDER OF VITÉZ"

*Summary*

The idea to create the Knightly Order of Vitéz was born in Summer 1919: Vice-Admiral Miklós Horthy, minister of defence of the counter-revolutionary government and founder of the National Army envisaged the creation of a paramilitary organisation which would concentrate the veterans of peasant origin who served in the Great War. He wished to secure the loyalty of the organization's members by donating landed property to them. After the National Seat of Vitéz and the organisation of the national staff had been set up the nationwide organizational work could be started. Until the end of the 1920 the Knightly Order of Vitéz had to face numerous difficulties: the granting of landed property to the rightful applicants faltered and the organization was not unambiguously welcomed by the whole of the society. To sum up, it could be stated that during the first ten years of its existence the Knightly Order of Vitéz could only partially fulfill the tasks outlined at the beginning of the decade; in spite of its nationwide establishment the organization could fulfill the original concept of the Regent neither politically nor economically

*Szilárd Tátrai*

L'HISTOIRE DES PREMIER DIX ANS DE L'ORDRE DES GUERRIERS

*Résumé*

L'idée de la formation de l'Ordre des Guerriers date de l'été de 1919: le vice-amiral Miklós Horthy, ministre de la guerre du gouvernement contre-révolutionnaire, formateur de l'Armée Nationale, a envisagé la formation d'une organisation semi-militaire qui devrait concentrer les personnes ayant participé à la guerre mondiale, anciens combattants, surtout d'origine agriculteur. Jusqu' à la fin des années 1920, l'Ordre devait affronter un grand nombre de difficultés: des problèmes se présentaient dans le domaine de la donation des lots de terrain, et l'accueil social de l'organisation n'était pas nettement favorable. En résumé, on peut dire que l'Ordre des Guerriers, pendant les premiers dix ans de son existence, n'a pu réaliser que partiellement les buts originaux. Malgré l'extension de l'organisation dans le pays entier, elle ne pouvait réaliser la conception originale du gouverneur, ni dans le domaine économique.

DIE GESCHICHTE DES ERSTEN JAHRZEHNTES DES VITÉZI REND (HELDENORDEN)

*Resümee*

Die Idee der Gründung des Heldenordens tauchte erstmals im Sommer 1919 auf: Vizeadmiral Miklós Horthy, Kriegsminister der Konterrevolutionären Regierung und Gründer der Nationalarmee beabsichtigte die Gründung einer halb-militärischen Organisation, die hauptsächlich aus ausgeschiedenen Soldaten bäuerlicher Abstammung bestehen sollte, die an den Kämpfen des Ersten Weltkrieges teilgenommen hatten. Die Loyalität der Mitglieder dieser Organisation sollte durch Besitzverleih gesichert werden. Nach Herausbildung der Zentralorganisation des "Országos Vitézi Szék" wurde mit der landesweiten Organisationsarbeit begonnen. Bis zum Ende der zwanziger Jahre hatte der "Vitézi Rend" zahlreiche Schwierigkeiten zu bewältigen: das Verleihen der Vitéz-Erbhöfe an die Berechtigten ging bei weitem nicht befriedigend voran und auch die gesellschaftliche Aufnahme des Ordens war nicht eindeutig positiv. Zusammenfassend kann festgestellt werden, daß die Zielsetzungen des "Vitézi Rend" im ersten Jahrzehnt des Bestehens des Ordens nur teilweise verwirklichen konnten. Trotz der landesweiten Verbreitung der Organisation konnte die ursprüngliche Konzeption des Reichsverwesers weder in wirtschaftlicher noch in politischer Hinsicht realisiert werden.

*Силард Татраи*

ИСТОРИЯ ПЕРВОГО ДЕСЯТИЛЕТИЯ ОРДЕНА „ВИТЯЗЕЙ”

*Резюме*

Мысль об учреждении Ордена „Витязей” родилась летом 1919 года. Вице-адмирал Миклош Хорти, министр военных дел контрреволюционного правительства, создатель Национальной Армии задумал учредить такую полувоенную организацию, которая объединяла бы в себе бывших военнослужащих, по происхождению главным образом земледельцев. Лояльность членов этой организации он намеревался обеспечить за счет дарования им земельных угодий. После создания Всевенгерского Стола Витязей и организации штабных столов можно было приступить к организационной работе, распространявшейся на территорию всей страны. До конца 1920 годов Ордену пришлось столкнуться с множеством трудностей: с большими препятствиями и далеко не удовлетворительно проходило снабжение земельными наделами правомочных „витязей”, да и сама организация ордена была принята обществом отнюдь не однозначно. В совокупности можно сказать, что существование Ордена „Витязей” в первые десять лет позволило ему осуществить намеченные цели только отчасти: всегосударственное строительство Ордена „Витязей” несмотря на приложенные усилия не смогло осуществить ни в политическом, ни в экономическом отношении первоначально задуманной концепции регента